

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ZORBALIK EĞİLİMİ, DUYGUSAL ÖZERKLİK VE
AKILLI TELEFON BAĞIMLILIĞI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erhan GÜNEŞ

İstanbul

Aralık, 2018

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ZORBALIK EĞİLİMİ, DUYGUSAL ÖZERKLİK VE AKILLI
TELEFON BAĞIMLILIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erhan GÜNEŞ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mustafa Yüksel ERDOĞDU

İstanbul

Aralık, 2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. M. Yüksel ERDOĞDU (Danışman)

Üye Dr. Öğr. Üyesi İbrahim TAŞ

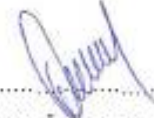

Üye Dr. Öğr. Üyesi Belgin PARLAKYILDIZ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

“Zorbalık Eğilimi, Duygusal Özerklik ve Akıllı Telefon Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tez çalışmam sürecinde; bilimsel etiğe, akademik kurallara dikkatle uyduğumu, tez kapsamını bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde, tez yazım kurallarına uygun, özgün bir şekilde hazırladığımı, doğrudan veya dolaylı her alıntıya kaynak gösterdiğimi, yararlandığım kaynakların belirtilenlerden ibaret olduğunu beyan ederim

Erhan GÜNEŞ

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖNSÖZ

Bu araştırma lise öğrencilerinin zorbalık eğilimi, duygusal özerklik ve akıllı telefon bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Öncelikle, araştırmam süresince benden desteğini, deneyim ve bilgilerini esirgemeyen, bilimsel bir araştırmanın nasıl olması gerektiğini konusunda bana rehberlik eden ve her zaman yanımda olan değerli hocam Doç. Dr. Mustafa Yüksel ERDOĞDU' ya teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmam süresince bana destek olan müdürüm Alptekin TOPAL' a ve akademik alanda ilerlemem için beni cesaretlendiren hocam Yaşar ULABA' ya teşekkür ederim. Ayrıca araştırmamın uygulandığı okullardaki idari personele ve psikolojik danışman arkadaşlarıma yardımlarından ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazma sürecimde bana yardımcı olan, meslektaşım ve kardeşim Demet GÜNEŞ'e teşekkür ederim.

Son olarak beni bu günlere getiren, kendimi geliştirmem konusunda maddi ve manevi olarak bana her zaman destek olan annem Fatma GÜNEŞ ve babam Hasan GÜNEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Erhan GÜNEŞ

İstanbul- 2018

ÖZET

ZORBALIK EĞİLİMİ, DUYGUSAL ÖZERKLİK VE AKILLI TELEFON BAĞIMLILIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Erhan GÜNEŞ

Yüksek Lisans, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. M. Yüksel Erdoğan

Aralık-2018, 103 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, ergenlerin zorbalık eğilimi, duygusal özerklik ve akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Araştırmanın evrenini, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı, İstanbul ilinin Tuzla ilçesinde yer alan ortaöğretim kurumlarında okuyan 9., 10., 11. ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Tuzla ilçesinde çeşitli liselerde okuyan 9., 10., 11. ve 12. sınıftaki öğrencilerden basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 366 öğrenciden (174 kız, 192 erkek) oluşmuştur. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Verilerin toplanmasında Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği, Duygusal Özerklik Ölçeği, Zorbalık Eğilimi Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Verilerin analizinde Spearman korelasyon analizi, Mann-Whitney U testi ve Kruskal Wallis testi kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; zorbalık eğilimi cinsiyete ve anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. Ayrıca zorbalık alt boyutlarından haklı görme, başkalarını üzme ve gücü kullanma boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Zorbalık eğilim ölçeğinin gücü kullanma alt boyutu sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşma göstermektedir.

Duygusal özerkliğin idealleştirmeme alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı farklılık bulunmuştur.

Öğrencilerin akıllı telefon bağımlılığı düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılaşma göstermektedir.

Öğrencilerin akıllı telefon bağımlılığı düzeyleri ile duygusal özerklikleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte, öğrencilerin duygusal özerklik düzeyleri ile zorbalık eğilimi düzeyleri arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat zorbalık eğilimi düzeyleri ile akıllı telefon bağımlılığı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Zorbalık, Akıllı Telefon Bağımlılığı, Duygusal Özerklik

ABSTRACT

EXAMINATION OF RELATIONSHIP BETWEEN BULLYING TENDENCY, EMOTIONAL AUTONOMY AND SMARTPHONE ADDICTION

Erhan GÜNEŞ

Master, Department of Educational Sciences

Thesis Advisor: Associate Professor M. Yüksel Erdoğan

December-2018, 103 Pages

The aim of this study is to investigate the relationship between bullying tendency, emotional autonomy and smartphone addiction in adolescents.

The population of the study is composed of 9th, 10th, 11th and 12th grade students who study at the high schools in Tuzla district of Istanbul, in 2016-2017 academic year. The sample of the study consisted of 366 students (174 females, 192 males) selected from 9th, 10th, 11th and 12th grade students in various high schools in Tuzla district by simple random sampling method. Relational screening model was used in this study.

Smart Phone Addiction Scale, Emotional Autonomy Scale, Bullying Tendency Scale and Personal Information Form were used for data collection.

Spearman correlation analysis, Mann-Whitney U test and Kruskal Wallis test were used for data analysis.

According to the results of the study; bullying tendency has showed a significant difference according to gender and mother education status. In addition, in terms of gender, there was a significant difference, feeling justified, to upset somebody else and using power belong to the sub-dimensions of bullying tendency. According to class level, there was a significant difference using power which is the sub-dimensionsof bullying tendency.

In terms of gender, there is a significant difference non-idealization which is the sub-dimension of emotional autonomy.

According to gender, it was determined a significant difference in levels of smartphone addiction in students.

There was a positive correlation between emotional autonomy levels and smart phone addiction levels in students. At the same time, it was found a positive correlation between emotional autonomy levels and bullying tendency. But it was not found significant relationship between levels of bullying tendency and levels of smartphone addiction.

Keywords: Bullying, Smartphone Addiction, Emotional Autonomy

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
BÖLÜM I.....	1
1.GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sayıtlar	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar	5
BÖLÜM II.....	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. ZORBALIK.....	7
2.1.1. Zorbalık Türleri.....	9
2.1.2. Zorba Öğrencilerin Özellikleri.....	11

2.1.3. Kurban Öğrencilerin Özellikleri	15
2.1.4. Zorba-Kurban Öğrencilerin Özellikleri.....	17
2.1.5. Zorbalığa Dahil Olmayan Öğrencilerin (Bystanders) Özellikleri.....	18
2.1.6. Zorbalığın Nedenleri	19
2.1.7. Zorbalığın Sonuçları.....	20
2.1.8. Zorbalıkla İlgili Yurt İçi ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	20
2.2. ÖZERKLİK.....	25
2.2.1. Duygusal Özerklik	26
2.2.2. Duygusal Özerklik İle İlgili Yurt İçi Ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	27
2.3. BAĞIMLILIK	30
2.3.1. Madde Bağımlılığı	31
2.3.2. Davranışsal Bağımlılık	32
2.3.2.1. İnternet bağımlılığı	33
2.3.2.2. Akıllı Telefon Bağımlılığı.....	35
2.3.3. Akıllı Telefon Bağımlılığıyla İlgili Yurt İçi Ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	37
BÖLÜM III	41
YÖNTEM	41
3.1. Araştırmanın Modeli.....	41
3.2. Evren ve Örneklem.....	41
3.3. Veri Toplama Araçları.....	42
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	42
3.3.2. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği.....	42
3.3.3. Duygusal Özerklik Ölçeği	43
3.3.4. Zorbalık Eğilim Ölçeği.....	44
3.4. Verilerin Toplanması.....	45
3.5. Verilerin Analizi.....	45
BÖLÜM IV	47
BULGULAR VE YORUMLAR.....	47
BÖLÜM V	64

SONUÇLAR VE ÖNERİLER	64
5.1. Sonuçlar	64
5.2. Öneriler	68
5.2.1. Araştırmacılara Öneriler	68
5.2.2. Psikolojik Danışmanlara ve Alanda Çalışanlara Yönelik Öneriler.....	68
KAYNAKÇA	70
EKLER	83

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: European Community European Social Fund' a Göre Zorbalık Türleri...	10
Tablo 2. 2: Zorbalığın Sebepleri.....	19
Tablo 3.1. Demografik Değişkenlerin Frekans ve Yüzde Değerleri	41
Tablo 4.1. Akıllı Telefon Bağımlılığı, Duygusal Özerklik ve Zorbalık Eğilimi Ölçekleri ve Alt Boyutlarının Betimsel İstatistik Sonuçları.....	47
Tablo 4.2. Öğrencilerin Akıllı Telefon Bağımlılığı, Duygusal Özerklik ve Zorbalık Eğilimi Ölçekleri Ve Alt Boyutlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	48
Tablo 4.3.Öğrencilerin Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	50
Tablo 4.4.Öğrencilerin Duygusal Özerklik Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	51
Tablo 4.5.Öğrencilerin Duygusal Özerklik Ölçeği İdealleştirmeme Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	52
Tablo 4.6.Öğrencilerin Duygusal Özerklik Ölçeği Bağımsızlık Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	53
Tablo 4.7.Öğrencilerin Duygusal Özerklik Ölçeği Bireyleşme Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	54
Tablo 4.8.Öğrencilerin Zorbalık Eğilim Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	55
Tablo 4.9.Öğrencilerin Zorbalık Eğilim Ölçeği Olumsuz Yansıtma Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	56

Tablo 4.10.Öğrencilerin Zorbalık Ölçeği Duygusal Paylaşım Eksikliği Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	57
Tablo 4.11.Öğrencilerin Zorbalık Ölçeği Haklı Görme Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	59
Tablo 4.12.Öğrencilerin Zorbalık Ölçeği Başkalarını Üzme Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	60
Tablo 4.13.Öğrencilerin Zorbalık Ölçeği Gücü Kullanma Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	61
Tablo 4.14.Öğrencilerin Zorbalık Ölçeği Rahatsız Olmama Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	62
Tablo 4.15.Öğrencilerin Zorbalık Eğilimi, Duygusal Özerklik ve Akıllı Telefon Bağımlılığı Arasındaki Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları.....	63

KISALTMALAR LİSTESİ

- UNESCO : (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
- SPSS : (Statistic Packets For Social Sciences) Sosyal Araştırmalar İçin
İstatistiksel Program Paketi
- TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
- RTÜK : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
- Akt : Aktaran
- ZE : Zorbalık Eğilimi
- DÖ : Duygusal Özerklik
- ATB : Akıllı Telefon Bağımlılığı

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Zorbalık, okullarda sürekli karşılaşılan ve devam etme eğiliminde olan en önemli sorunlardan biridir. Saldırgan davranışların bir türü olan zorbalığı, birçok araştırmacı; akran zorbalığı veya okul zorbalığı gibi kavramlarla da açıklamıştır (Farrington, 1993; Olweus, 1994; Monks ve Smith, 2006; Rigby, 2007).

Olweus (1997) zorbalığı bir öğrencinin bir ya da daha fazla öğrenci tarafından devamlı olarak hoşça gitmeyen davranışlara maruz kalması olarak tanımlamış ve bu davranışları, fiziksel temas, jest ve mimikler, söylenti yayma ve gruptan dışlama olarak belirtmiştir. Baker'e göre akran zorbalığında üç kriter vardır. Bunlar; herhangi bir kışkırtma sonucunda ortaya çıkmaması, zaman içinde tekrarlanması ve akran zorbalığı yapan çocuğun mağdura göre daha güçlü olması ya da öyle algılanması (Gürsoy, 2010). Farrington (1993) zorbalığı bir kişiye kendisinden daha güçlü biri tarafından uygulanan fiziksel ve psikolojik baskı ve bu baskının tekrarlanması olarak görmüştür. Rigby (2007) ise zorbalığın bir nedeni olmadan güçlüünün güçsüz üzerinde acımasızca ve sürekli baskısı olarak ifade etmiştir.

Zorbalık okullardaki güvenli ortam algısına ciddi zararlar vermektedir ve maruz kalan için çok ciddi sonuçları olmaktadır. İnsan için önemli olan güvenlik ihtiyacının okullarda sağlanması, eğitim- öğretim faaliyetlerinin verimli bir şekilde ilerlemesi için çok önemlidir.

İnsan gelişimi anne karnında başlar ve yaşam boyu devam eder. Bu gelişim sürecinde başta ailesine bağımlı olan çocuk süreç içerisinde ailesinden ayrılmaya, bireyleşmeye ve bağımsızlaşmaya başlar. Bebeğin anneden ayrılma ve kendisinin bir birey olduğunun farkına varmasına birinci ayrılma ve bireyleşme süreci denirken ergenlik döneminde ergenlerin, yeni arkadaşlıklar ve bağlar kurmasından ve kimlik oluşumu içerisinde olduğundan dolayı ailesi ile olan bağların gevşemesi ikinci ayrılma ve bireyleşme süreci olarak tanımlanmıştır (Gürçay, 2008; Atak, 2017). Bu ayrılma ve bireyleşme süreçleri sonucunda oluşan bağımsızlaşmaya da özerklik denmektedir.

Erikson psikososyal gelişim kuramında özerkliğin bebeklik döneminde başladığını savunmakta ve onların kendi başlarına etrafını keşfetmeye çalışmalarının özerklik duygusundan dolayı olduğunu ifade etmektedir. Kağıtçıbaşı (1996) batı dünyasının, bireyci dünya görüşünden dolayı özerkliği genellikle başkalarından ayrışma ve bağımsızlık olarak yorumlandığını ifade eder ve özerkliğin sadece kişilerarası mesafe (ayrışmışlık-ilişkililik) olarak değil etkinlik (özerklik-edilgenlik) olarak da anlaşılmasının gerektiğini vurgular. Yani bağıllığın özerklikle birlikte var olabileceğini belirtmektedir.

Spear ve Kulbok (2004) özerkliği kendini yönetme veya bağımsız olma durumu olarak görmektedir. Tung ve Dhillon (2006), Steinberg (2007) ve Lynch (2013) ise özerkliği kişinin yetişkin olma sürecinde edinilmesi gereken bir beceri olarak tanımlamaktadırlar (Akt. Erçevik, 2014).

Özerklik literatürde üç boyutta incelenmiştir ve bunlardan biri duygusal özerkliktir. Duygusal özerklik ergenin ailesi ile ilişkilerinde bağımsız olma çabasını vurgulamaktadır (Çelik, 2015). Başka bir deyişle duygusal özerklik; ergenin aileye olan bağımlılığı azalttığı ve kendilik ve anne-baba rolleri ile ilgili daha olgunlaşmış, gerçekçi ve dengeli bir bakış açısı geliştirdiği süreci ifade eder (Yektaş, 2013). Schwartz (1999)' a göre ise duygusal özerklik, bireyin olumlu hayat tecrübelerini, bağımsız olarak devam ettirmeleri konusundaki kültürel vurgudur.

Bağımlılık, bir nesneye, kişiye ya da varlığa karşı aşırı istek duyma (Uzbay, 2009), onu bırakmakta zorlanma, onsuz olamayacağını düşünme, hastalık derecesinde ona gereksinim duyma şeklinde tanımlanabilir. Bağımlılık denilince genelde akla madde, alkol bağımlılığı gelse de insan daha çok şeye bağımlı olabilir. Telefonda bunlardan bir tanesidir. Özellikle teknolojinin de gelişmeye ve internete telefon üzerinden rahatça ulaşılmasıyla akıllı telefon bağımlılığı çok önemli bir düzeye ulaşmıştır. Akıllı telefon bağımlılığı, teknoloji veya internet bağımlılığı gibi kimyasal olmayan (Griffiths, 2000), fakat kullanılmadığında rahatsızlık yaratan bir bağımlılık türüdür. Alanyazında bu bağımlılık türü, problemleri telefon kullanımı ve mobil telefonun aşırı kullanımı gibi isimlerle de incelenmektedir (Takao, Takahashi ve Kitamura, 2009; Beranuy, vd., 2009).

Akıllı telefonların kullanıldığı alanların son zamanlarda giderek artması kullanım oranlarını ve kullanıldığı süreleri de artırmıştır. Bu süreçte bazı ürünlerde eskisi

kadar kullanılmayarak üretimden kalkmıştır. Örneğin; mp3, küçük el radyoları gibi aletlerin yerine akıllı telefonlar kullanılmaya başlanmıştır (Eker, 2016).

Artan akıllı telefon kullanımı yeni bir fobi türünü de ortaya çıkarmıştır. Bu cep telefonundan mahrum kalma korkusu olan Nomofobi ergenlerin çoğunda ortaya çıkmaktadır ve bu terim ilk defa İngiltere'deki araştırmalarda kullanılmıştır (Ünal, 2015).

Bianchi ve Phillips (2005), mobil telefon bağımlılığı için şu belirtilerden yararlanmıştır:

- Tolerans (gittikçe daha fazla telefonla uğraşma ihtiyacı),
- Diğer problemlerden kaçmak için telefona yönelme,
- Yoksunluk belirtileri (telefonla olan bağlantı kesildiğinde acı veren veya hoş olmayan duyguların olması),
- Telefonla uğraşma konusunda aşırı istek ve özlem duyma,
- Telefonda çok vakit harcanmasından dolayı sosyal hayatta, aile ve iş hayatında olumsuz sonuçlarla karşılaşılması,
- Finansal problemler yaşanması.

Literatürde öğrencilerde zorbalık eğilimi, duygusal özerklik ve mobil telefon bağımlılığı ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Fakat özellikle akıllı telefon bağımlılığı konusunda yeterince çalışma yoktur. Bu çalışmadaki amaç; öğrencilerde zorbalık eğilimi, duygusal özerklik ve akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı; zorbalık eğilimi, duygusal özerklik ve akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde, şu sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

1. Zorbalık eğilimi, duygusal özerklik, akıllı telefon bağımlılığı ve alt ölçeklerinin betimsel istatistikleri hangi düzeydedir?
2. Lise öğrencilerinin zorbalık eğilim düzeyleri cinsiyete, kardeş sayısına, sınıf düzeyine ve anne baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

3. Lise öğrencilerinin duygusal özerklik düzeyleri cinsiyete, kardeş sayısına, sınıf düzeyine ve anne baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Lise öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılığı düzeyleri cinsiyete, kardeş sayısına, sınıf düzeyine ve anne baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Lise öğrencilerinin zorbalık eğilimleri, duygusal özerklikleri ve akıllı telefon bağımlılık düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Zorbalık bir öğrencinin bir veya birden fazla öğrenci tarafından, tekrar tekrar ve daha uzun süreyle olumsuz eylemlere maruz bırakılmasıdır (Olweus, 1994). Zorbalık birçok yerde görülmesine rağmen en çok görüldüğü yerlerden biri de okullardır. Bir çok öğrenci okullarda görülen zorbalıktan dolayı ya çeşitli sağlık problemleri yaşamakta ya da akademik olarak düşük bir profil çizmektedir ve hatta okulda yaşanan zorbalıktan dolayı öğrencinin eğitim hayatı bitebilmektedir. Zorbalığın okullarda ne kadar ciddi bir sorun olduğunu ve hangi bileşenlerin zorbalık eğiliminin üzerinde etkili olduğunu bilmek, zorbalığı önlemeye veya oluşan zorbalık olaylarına doğru müdahale edilmesine yönelik uygun bireysel veya grupla psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin planlanması açısından önemlidir. Ayrıca zorbalık eğilimine neden olan değişkenlerin bilinmesi okul psikolojik danışmanlarının, ailelerin, öğretmenlerin ve idarecilerin o değişkenler üzerinde daha etkili çözüm yolları bulabilmesini sağlayabilmektedir.

Ergenlik dönemi bireylerin çocukluktan yetişkinliğe geçtiği önemli bir aşamadır. Bu dönemde bireyler aileleri ile olan bağımlı ilişkilerini azaltarak akranlarıyla, arkadaşlarıyla veya diğer yetişkinlerle olan iletişimlerini artırmaktadır. Duygusal olarak ailelerinden özerkleşebilen ergenler diğer insanlar tarafından yetişkin olarak kabul edilebilmekte ve birey olarak daha verimli ilişkiler kurabilmektedir. Bu da ergenlerin benlik saygısını olumlu etkileyerek, onların kendine güvenmesine, kendi ayakları üzerinde durabilecek seviyede olduğunu kavramasına ve hayatına kendi istediği bir şekilde yön verecek düzeye gelmesine yardımcı olmaktadır. Bu yüzden ergenlikte duygusal özerkliğin öneminin bilinmesi ve duygusal özerkliği geliştirecek ortamlar yaratılması ergenlerin sağlıklı bir kişilik geliştirmesi açısından önemlidir.

Akıllı telefon kullanımı son dönemdeki teknolojik gelişmelerle birlikte artmıştır. Akıllı telefonlar birçok özelliği içerisinde barındırması ve portatif olmasından dolayı tercih edilmektedir. Bununla birlikte akıllı telefon kullanım süresinin kontrol edilememesi ve kullanılmadığında yoksunluk belirtisi görülmesi akıllı telefon bağımlılığı diyebileceğimiz bir problem alanı oluşturmuştur. Özellikle ergenler zamanlarının çoğunu akıllı telefonlarla harcamakta ve bu yüzden sosyalleşememekte, akademik olarak başarı gösterememektedir. Akıllı telefon bağımlılığına neden olan bileşenlerin belirlenmesi, bu bağımlılığın ortaya çıkmasını önleyecek tedbirlerin alınması açısından önemlidir.

Bu çalışma lise öğrencilerinin zorbalık eğilimleri, duygusal özerklikleri ve akıllı telefon bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamaktadır. İlgili literatür tarandığında zorbalık eğilimi, duygusal özerklik ve akıllı telefon bağımlılığının bir arada ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan yapılacak olan çalışmanın literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar

1. Örneklem gurubunun anket ve ölçeklere verdikleri cevaplar, onların gerçek görüş ve düşüncelerini yansıtmaktadır.
2. Örneklem grubunun evreni temsil ettiği düşünülmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma 2016-2017 eğitim-öğretim yılı, İstanbul ili Tuzla ilçesi' nde yer alan ortaöğretim kurumları öğrencileri ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Zorbalık: Bir öğrencinin bir veya birden fazla öğrenci tarafından, tekrar tekrar ve daha fazla süre olumsuz eylemlere maruz bırakılması olarak tanımlanmıştır (Olweus, 1994).

Zorba: Her alanda, kendisinden daha zayıf olan akranlarına sözel, fiziksel ve duygusal açıdan rahatsızlık veren kişilere zorba denir.

Kurban(Mağdur): Zorbaca davranışlara uğrayan ve kendisinden duygusal veya fiziksel olarak daha üstün olan akranına direnç gösteremeyen kişilere kurban ya da mağdur denir.

Özerklik: Çocuğun ergenlik döneminde duygularında, değerlerinde ve davranışlarında ebeveynlerinden bağımsızlaşmaya ve bireyselleşmeye başlamasıdır.

Duygusal Özerklik: Ergenin anne babaya olan çocuksu bağlarından koparak duygusal açıdan bağımsızlaşabilmesi ve bireyselleşebilmesidir.

Bağımlılık: Kişinin bir maddeye tolerans geliştirmesinden dolayı zamanla dozunu artırarak kullanması, zararlı sonuçları görmesine rağmen kullanmaya devam etmesi, kullanmayı bıraktığında yoksunluk belirtilerinin görülmesi halidir.

Akıllı Telefon: Mobil cep telefonun sahip olduğu çeşitli özelliklere bilgisayar ve müzik çalar özelliklerinin de eklenerek oluşturulan donanımlı ve gelişmiş bir cihazdır.

Akıllı Telefon Bağımlılığı: Akıllı telefon kullanıcılarında tolerans gelişimi, kullanıcıların ruh halinde bozulma, telefona karşı aşırı derecede istek ve kontrol kaybı yaşama, sosyal ilişkilerde bozulma gibi sonuçları olmasına rağmen haz elde etmek için yapılan davranışsal bağımlılık türüdür.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde zorbalık, duygusal özerklik ve akıllı telefon bağımlılığı ile ilgili kuramsal çerçeve ve literatürde olan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. ZORBALIK

Zorbalık konusunu ilk vurgulayan kişi 1973 yılında İsveçli doktor Heinemann olmasına rağmen (Besag, 1995); asıl sistematik çalışmalar 1970'lerin sonunda Norveç, İsveç ve Finlandiya gibi İskandinavya ülkelerinde yapılmıştır (Bayraktar, 2009). Fakat 1980'lerde ve 1990'ların başlarında okul çocukları arasındaki zorbalık Japonya, İngiltere, Hollanda, Avusturalya, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde dikkat çekmiştir (Olweus, 1994).

Dan Olweus'un 1978' yılında yayınladığı “ *Aggression in the Schools*” kitabı zorbalık ile ilgili çalışmaların ilk örneklerindedir (Farrington, 1993). Ayrıca 1982 yılında Norveç'te, okulda ciddi zorbalığa maruz kalan üç genç çocuğun intihar etmesiyle zorbalıkla ilgili çalışmalar önemsenmeye başlamıştır (Keskin, 2010; Albuhairan, vd., 2016).

Türk Dil Kurumu “Zorba” kelimesini “Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan (kimse), müstebit, mütegalibe, despot, diktatör” olarak tanımlamıştır (erişim tarihi: 24.02.2018).

Heinemann (1973) zorbalığı, tanımlamak için *mobbing* kelimesini kullanmış ve bir grubun çeşitli yönlerle normalde farklı olan bireylere uyguladığı şiddet olarak açıklamıştır (Akt. Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011),

Olweus (1978) da zorbalığı ilk zamanlarda “bir ya da birkaç erkek öğrencinin diğer bir erkek öğrenci ya da öğrenci grubuna yönelik fiziksel ve zihinsel saldırganlığı sistematik bir biçimde kullanmaları” olarak tanımlamıştır (Akt. Koç, 2006; Kavşut, 2009). Ayrıca zorbalığı *mobbing* kelimesiyle eşdeğer kullanmış, fakat daha sonra bu kelimenin zorbalığı tam olarak tanımlamadığını görerek okul zorbalığını tanımlamak için *bullying* kelimesini kullanmaya başlamıştır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011; Pelendecioğlu, 2011). Çünkü *mobbing* kelimesi bir topluluğun, grubun yaptığı şiddet anlamına gelmektedir fakat zorbalık bireyin bireye uyguladığı şiddetine içermektedir. Olweus (1994) daha sonra zorbalığı, bir öğrencinin, bir ya da birden fazla öğrenci

tarafından, tekrar tekrar ve daha fazla süre kendisine zarar verici davranışlara maruz kalması olarak tanımlamıştır. Zarar verici davranışlar; fiziksel temas, kelimeler veya hoş gitmeyen el ve yüz hareketleri yapma, söylenti yayma ve kasıtlı olarak bir gruptan dışlamak gibi eylemlerin gerçekleştirilmesidir (Olweus, 1997). Bir davranışın zorbalık olarak adlandırılması için üç ölçüte sahip olması gerekmektedir (Olweus, 1994). Bunlar:

1. Zarar verme amacının olması,
2. Davranışın sık sık ve daha fazla süre gerçekleşmesi,
3. Kişiler arasında güç dengesizliğinin olmasıdır.

Besag (1995) zorbalığı, bir bireyden diğerine, bir bireyden bir gruba, bir gruptan başka bir gruba veya bir gruptan bir bireye karşı gerçekleştirilen saldırı olarak kabul etmiştir. Ayrıca Besag (1995) zorbalığın dört yönünün bulunduğunu söylemiştir. Bunlar:

1. Sözel, fiziksel veya psikolojik olabilir.
2. Toplumun kabul edebileceği bir davranış şeklinde olabilir. Örneğin; kasıtlı olarak diğerlerini daha aşağı hissettirecek ya da sıkıntıya sebep olacak, akademik, spor ve sosyal başarılarında oldukça hırslı bir yaklaşımda olmak.
3. Sadece saldırı anında değil ayrıca gelecekte de saldırı tehdidi nedeniyle sıkıntıya sebep olan tekrarlayıcı saldırılar.
4. Güçlü olanın güçsüz olan üzerindeki egemenliği ile tanımlanır.

Farrington (1993) zorbalığı, “bir kişiye kendisinden daha güçlü biri tarafından uygulanan psikolojik veya fiziksel baskının tekrarlanması” olarak tanımlamıştır. Daha sonra bu görüşüne “bir grubun yaptığı baskı”yı da ekleyerek revize etmiştir (Akt. Rigby, 2007).

Rigby (2007) zorbalığın dayanılmaz olduğunu çünkü herhangi bir gerekçe olmadan güçlünün güçsüz üzerinde acımasızca ve tekrarlanan bir baskısı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Rigby (2012) zorbalığın, güç dengesizliğinin ve aşağıda verilen maddelerin olduğu zamanlarda görülme ihtimali yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bunlar:

1. Saldırgan incinmiştir ve kendisini hedeflediği kişiyi baskı altına almak veya onun canını yakmak için haklı olduğunu düşünür.
2. Saldırgan hedeflediği kişiyi baskı altına almanın eğlenceli olduğunu düşünür.
3. Saldırgan, hedeflediği kişinin canını yakma veya onu baskı altına alma yoluyla grup kabulünü kazanacağını ya da sürdüreceğine inanır.
4. Saldırgan tehdit yoluyla hedeflediği kişinin sahip olduğu şeyleri elde edebileceğine inanır.
5. Saldırgan, hedeflediği kişinin canını acıttığında veya baskı altına aldığı anda bunu zevkli bulur. Bu arzu sadistik olabilir

Bjorkqvist, Ekman ve Lagerspetz (1982) zorbalığı, toplumsal bir doğası olan, saldırganlığın özel bir türü olarak tanımlamıştır. Ayrıca zorbalığın sadece görece olarak küçük olan (okul sınıfları veya ordu birlikleri gibi) düzenli olarak birbirlerini gören grup üyelerinde olduğunu ifade etmişlerdir.

Pişkin (2002) zorbalığı, bir ya da birden çok öğrencinin, kendilerinden daha zayıf öğrencileri, kasıtlı ve devamlı rahatsız etmesiyle beraber zorbalığa uğrayan öğrencinin kendisini savunamayacak halde bulunduğu bir saldırganlık çeşidi olarak tarif etmiştir.

2.1.1. Zorbalık Türleri

Olweus (1994) zorbalığı, doğrudan ve dolaylı olarak ikiye ayırmış ve doğrudan zorbalığı mağdura yapılan nispeten daha açık saldırılar olarak, dolaylı zorbalığı ise kişinin toplumsal olarak yalnız bırakılması ve kasıtlı olarak bir gruptan dışlanması olarak tanımlamıştır. Doğrudan zorbalık; tekmeleme, itme, vurma, alay etme, kızdırmak, ad takma ve tehdit etme, göz korkutma gibi davranışları ifade ederken, dolaylı zorbalık; sosyal olarak yalnızlaştırma yanında, toplumdan dışlama kötü dedikoduları ifade eder (Atlas ve Pepler, 1998).

Elliot (1997) zorbalığı, dört türe ayırmıştır (Akt. Çinkır ve Kepenekçi, 2003):

1. Bedensel zorbalık: İtme, tekme atma, yumruklama, saç-kulak çekme, bedensel kaba şaka, silah ya da bıçak ile saldırma veya korkutma amaçlı uygulanan her türlü fiziksel davranış,

2. Sözel zorbalık: Ad takma, alay etme, söylenti yayma, çirkin takılmalar, tehdit etme, sözel kaba şaka, hakkında kötü şeyler yazma, incitici notlar bırakmak,
3. Duygusal zorbalık: Gruptan dışlama, ayrımcılık, aşağılama, eşyalarına zarar verme, eşyalarını veya parasını zorla alma, kasıtlı olarak arkadaşça davranmama,
4. Cinsel zorbalık: Sarkıntılık, elle taciz, cinsellik içeren sözler söyleme, gibi davranışları içerir.

Crick ve Bigbee (1998), zorbalığı ilişkisel ve açık olarak iki türlü tanımlamış ve ilişkisel zorbalığı mağdur kişilerin akranlarıyla olan ilişkilerine ve arkadaşlıklarına zarar verme, açık zorbalığı ise fiziksel zarar verme veya bunun tehdidinde bulunma olarak ifade etmiştir.

European Community European Social Fund (2001) zorbalığı, sözel zorbalık, fiziksel zorbalık, duygusal zorbalık, başkasına ait bir şeyi alma zorbalığı, saklama zorbalığı, ırkçı zorbalık, davranış zorbalığı, bozucu zorbalık ve cinsel zorbalık olarak dokuz türde sınıflandırmıştır (Akt. Koç, 2006). Bu zorbalık türleri ve içeriği tabloda verilmiştir:

Tablo 2.1: European Community European Social Fund' a Göre Zorbalık Türleri

Kategoriler	Biçimler
Sözel zorbalık	Devamlı olarak kızdırma, isim takma, alay etme, tehdit etme ve dedikodu yayma
Fiziksel zorbalık	İtme, yumruklama, tekme atma ve silah kullanma.
Duygusal zorbalık	Dışlama (sen oynamıyorsun), alay konusu etme ya da utandırma
Başkasına ait bir şeyi alma zorbalığı	Birisini cebindeki para, şeker ya da değerli bir şeyleri vermeye zorlama.
Saklama zorbalığı	Giysi, kitap, oyuncak ve para gibi değerli şeylerin kaybolması.
İrkçı zorbalık	Bireyin etnik kökeni, giysisi, beden yapısı, şivesi ile alay etme.
Davranış zorbalığı	Yumruk gösterme, yüz ekşitme, fiziksel rahatsızlığını göstermek için iki parmağını ağzına sokma, bazen birisine kötü bakmak için iki parmağını havaya kaldırmak.

Bozucu zorbalık	Sınıftaki çalışmaların ve ev ödevlerinin üzerini karalamak ya da oynanan bir oyunu bozmak.
Cinsel zorbalık	İstenmeyen fiziksel temas (cinsel tacizde bulunmak) ya da küfür niteliğindeki ifadeler ve hareketlerde bulunmak.

Pace (2001) ise zorbalığı, üç türe ayırmıştır (Akt. Gökler, 2009):

1. Psikolojik ve duygusal zorbalık (mağdur öğrenci hakkında olumsuz söylenti yayma, mağdur kişiyi konuşmalardan, çeşitli etkinliklerden dışlama),
2. Sözel zorbalık (ad takma, tehdit etme, gözdağı verme),
3. Fiziksel zorbalık (itme, tekme atma, vurma) .

Ayrıca okul zorbalığı ile ilgili bazı çalışmalar (Akt. Pişkin, 2002) çocukları “zorba, kurban ve zorba-kurban” adı altında üç kategoriye ayırırken bazı çalışmalar ise (Solberg ve Olweus, 2003) “zorbalığa dahil olmayan” kategorisini de ekleyerek dört gruba ayırmıştır.

2.1.2. Zorba Öğrencilerin Özellikleri

Olweus (1994)’ a göre zorbaların belirgin özelliği onların akranlarına karşı saldırganlığıdır ve zorbalar bu saldırganlığı öğretmen ve anne ve baba gibi yetişkinlere de gösterirler. Ayrıca Olweus zorba öğrencilerin, diğer öğrencilere nazaran şiddete karşı daha pozitif bir tutum içerisinde olduklarını belirtmiştir. Zorbalar, zorbalığa maruz kalan kurbanlarına karşı çok az empati duyarlar ve eğer zorbalar erkekse, onlar muhtemelen diğer erkeklerden özellikler kurbanlarından fiziksel olarak daha güçlülerdir (Olweus, 1995). Özetle tipik zorbalar, fiziksel kuvvet ile birleştirilen saldırgan tepkiye sahip olan kişiler olarak tanımlanmıştır (Olweus, 1994, 1995, 1997).

Besag (1995) zorbaların, diğerlerine göre fiziksel olarak daha güçlü, daha yüksek enerji ve güvene sahip olduklarını belirtmiştir ve zorbaların kişisel özelliklerini şöyle sıralamıştır:

1. Zorbalar evde daha az zaman harcarlar ve aileleriyle daha az olumlu etkileşim halindedirler.

2. Kendine güvenen, iyi iletişim yeteneklerine sahip ve hazırcevaptırlar, sorundan uzaklaşma yollarını bilirler.
3. Kendi toplumunun baskın ve güçlü erkek idealine uyarlar ve onların bu “maço” imajı akran grubu tarafından da kabul edilir.
4. Anksiyeteleri yoktur, nadir durumlarda endişelidirler.
5. Kendilerini güçlü, başarılı ve yetenekli görürler. Ayrıca okulda aldıkları sonuçlardan daha zeki olduklarını düşünürler. Kendilerine güvenen, dışa dönük ve tasasızdırlar.
6. Başa çıkma yetenekleri iyidir ve bağımsızdırlar.
7. Kurbanın cezayı hak ettiğine inanırlar.
8. Kurbanlardan daha popülerdirler fakat bu yaşla birlikte azalır.

Rigby (2007) zorbaların, ortalamadan daha büyük ve daha güçlü, agresif, dürtüsel, düşük empati sahibi ve genellikle umursamaz olduklarını ayrıca yardımsever olmadıklarını ifade etmiştir.

Lagerspetsz ve diğerleri (1982) zorbaların, akranlarına ve öğretmenlerine karşı olumsuz tutumları olduğunu, akran ilişkilerinin kötü olduğunu ve akranların arasında popüler olmadıklarını ifade etmiştir. Fitzgerald (1999), zorbaların, başkalarının başarılarını çekemediklerini, mağlubiyeti hazmedemediklerini, ilişkilerinde başarısız ve öfkeli olduklarını belirtmektedir (Akt. Ayas ve Pişkin, 2011).

Arsenio ve Lemerise (2001) zorba öğrencilerin davranışlarının öteki öğrencilerin üzerinde nasıl etki bırakacağını bilmediklerini ve empati yeteneklerinin olmadığını belirtmiştir. Fakat Menesini ve diğerleri (2003) zorbaların çoğunlukla diğerlerinin duygularının farkında olduklarını fakat bu duyguların kendilerini etkilemesine izin vermek istemediklerini ya da izin veremediklerini ifade etmişlerdir.

Beale ve Scott (2001) zorbaları dört sınıfa ayırmıştır:

1. Fiziksel zorbalar: Tanımlanması en kolay olan zorbalardır. Vurmak ve tekme atmak gibi eylem odaklıdır. Tüm okul tarafından yakından tanınırlar. Büyüdükçe saldırıları genellikle daha agresif hale gelir.
2. Sözel zorbalar: Hedefindeki kişiyi kelimelerle kırar ve aşağılar. Sözel zorbalığı ad takma, hakaret etme, ırkçı yorumlar yapma ve sürekli alay etme şeklinde yaparlar ve

bu zorbalık hedefteki kişiye çok kolay zarar verir. Görünür bir yara izi olmamasına rağmen fiziksel zorbalığa göre etkisi daha yıkıcı olabilir.

3. İlişkisel zorbalılar: Bu zorbalılar hedefindeki kişi ya da kişileri, toplumdan dışlamaya veya reddetmeye ve kurbanlarının akranlarıyla sosyal bağlantılarını kesmeye çalışırlar. Daha çok kızlar arasında görülür.

4. Tepkisel Zorbalılar: En zor tanımlanan zorbalardır çünkü diğer zorbalılar için hedef olarak görülürler. Dürtüseldirler ve kasıtlı veya kasıtlı olmayan fiziksel karşılaşmalara daha çabuk tepki verirler. Kendileri hedef olduklarında karşısındaki kişiden öç almak için zaman zaman zorbalık yaparlar.

Farmer ve diğerleri (2002) bazı araştırmacıların zorbalıları ikiye ayırdığını ifade etmiştir. Bunlardan ilki popüler zorbadır. Toplumda baskın ve sosyal olarak yetenekli olan bu zorbalılar, diğerlerini etkilemek, toplumsal gücünü sağlamlaştırmak ve onların akran grubu içindeki statülerini ve sınırlarını sürdürmek için saldırganlığı kullanabilirler. İkincisi ise popüler olmayan zorbalardır. Bunlar ise, sosyal olarak yeteneksizdirler ve daha düşük statüde olabilirler. Ayrıca diğerleriyle sıklıkla alay etmekte ve akranlarını tahrik edici sözler ve davranışlarla cevap vermektedirler.

Coloroso (2003) zorbalıları, yedi alt türde sınıflandırmıştır (Akt. Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011):

1. Kendinden Emin Zorba: Bu tür zorbalıların ego düzeyleri yüksek empati yeteneği düşüktür. Davranışlarını çok iyi gizlerler.

2. Sosyal Zorba: Sosyal zorbalılar dedikodu ve sözlü sataşma yoluyla mağdurun gruptan dışlanarak yalnız kalmasını amaçlarlar.

3. Tedbirli Zorba: Tedbirli zorbalılar kendisini durduracak kimsenin olmadığı yerlerde ve zamanlarda zorbalık yapmakta ve yetişkinlerin olduğu yerlerde ise gerçek niyetinin tersini düşündürecek şekilde davranmaktadırlar. Kinci ve soğukkanlıdırlar.

4. Hiperaktif Zorba: Hiperaktif zorbalılar en küçük bir kıskırtmada dahi zorbalık yaparlar ve bunu kendilerinin dışındaki bir etmene bağlarlar.

5. Zorbalığa Maruz Kalan Zorba: Bu tip zorbalılar hem zorbalık yapmakta hem de zorbalığa maruz kalmaktadır.

6. Grup Zorbalığı: Bu zorbalık türünde ortaklaşa hareket eden bir grup öğrencinin belli bir mağduru hedef almaktadırlar.

7. Pasif Zorba: Bu tür zorbalar, zorbalığı başlatan kişiler olmazlar ve genellikle kaygılı ve güvensiz kişilerdir.

Dake, Price ve Telljoham (2003) yaptıkları literatür taramasında zorbaların özelliklerini aşağıdaki gibi düzenlemişlerdir:

- Depresyon belirtileri gösterirler.
- İntihar düşüncelerine sahiptirler.
- Psikolojik sorunlara sahiptirler.
- Yemek yeme problemleri görülür.
- Madde kötüye kullanımı vardır.
- Kavgacı davranışlar gösterirler.
- Suça yönelik davranışları vardır (Vandallık, çalma, silah taşıma gibi).
- Okul hayatında kötü eylemlerde bulunurlar (kopya çekme, okuldan kaçma gibi).
- Zorba arkadaşlara sahiptirler.
- Fiziksel olarak daha büyük arkadaşları vardır.
- Kolay arkadaşlık kuracaklarını düşünürler.
- Flört etmeye daha erken başlarlar.
- Flört ettikleri arkadaşlarına karşı fiziksel ve sosyal olarak agresif olurlar.
- Otoriter aileleri vardır.
- Cezalandırıcı disiplin biçimlerini kullanan aileye sahiptirler.
- Daha az duyarlı ve daha az destek verici aileye sahiptirler.
- Zayıf ebeveyn-çocuk iletişimi vardır.
- Yetişkin rol model eksikliğini yaşarlar.
- Düşük akademik başarıları vardır.
- Çocuk istismarı sorunları yaşarlar.
- Daha düşük okul uyumları vardır (okuldaki çalışmalarını yapma, kurallara uyma, ev ödevi yapma gibi konularda).
- Okula bağlanma düzeyleri daha düşüktür (okuldayken mutlu olmak, okulu ciddiye almak gibi konularda).

Carney ve Merrell (2001) zorbalığı “şiddet döngüsü” olarak tanımlamakta ve zorbaların katı, tutarsız disiplin yöntemlerinin olduğu ailelerden geldiğini ifade etmektedirler. Gökler (2009) ise zorbaların aileleri çocuklarına karşı düşmanca, reddedici, ilgisiz ve umursamaz davranışlar gösterdiğini belirtmektedir.

2.1.3. Kurban Öğrencilerin Özellikleri

Olweus (1997) kurbanların, diğer öğrencilere göre daha anksiyeteli ve kendine güvenmeyen öğrenciler olduklarını ve genellikle temkinli, duygusal ve sessiz yapıda olduklarını söylemektedir. Ayrıca kurbanların düşük öz saygıya sahip olduklarını ve kendilerini çoğu zaman başarısız, aptal, mahçup ve cazibesiz gördüklerini ifade etmiştir. Ayrıca Olweus (1978), kurbanların ailelerinin aşırı anksiyeteli olduğunu ifade etmiştir (Akt. Farrington, 2003). Marano (1995), kurbanların fiziksel olarak zayıf, kendine olan güvenlerinin düşük olduklarını belirtmiştir (Akt. Kartal ve Bilgin, 2007). Rigby (2007), sıklıkla zorbalığa uğramış çocukların daha az arkadaşına sahip olduklarını, okula gitme konusunda isteksiz olduklarını ve devamsızlık yaptıklarını söylemektedir. Ayrıca bazı kurbanların zorbalığa maruz kalmaktan dolayı öfkeli veya üzgün olduğunu belirtirken, bazılarının ise zorbalardan rahatsız edilmemiş gibi göründüklerini savunmaktadır.

Lowenstein 1978 yılında kurbanların fiziksel olarak daha az güçlü ve daha az çekici, fiziksel olarak bir handikapı veya özrü olan, zorbaya karşılık vermekte isteksiz, diğerlerinin duygularına daha az duyarlı ve herhangi bir işte diğerlerine katılma olasılıklarının daha az olduğunu ifade etmiştir (Akt. Farrington, 2003). Bjorkvist ve diğerleri (1982) ise kurbanların, daha depresif, daha az zeki ve daha az çekici olduklarını göstermişlerdir.

Besag (1995) kurbanların kişisel özelliklerini şöyle sıralamıştır:

1. Ev yaşamını severler ve aile ilişkileri iyidir.
2. Utangaç, çekingen, anksiyeteli, pasif, asosyal, başkalarına az ilgi gösteren ve iletişim becerileri zayıf kişilerdir.
3. Sosyal olarak duyarsız, obsesif davranışları olan, etkisiz sosyal becerilere sahip ve itaatkardırlar.
4. Yeme problemleri, uyumada zorluk çekme, öfke patlamaları ve depresyon yaşarlar.
5. Aşağılık hissi, ortalamanın altında benlik saygısı vardır.
6. Tek başına baş edememe hissi, çaresiz ve başarısız hissetme gibi ruhsal durumlar yaşarlar.
7. Zorbalığı hak ettiklerini düşünürler.

8. Kekeleme, tırnak yeme veya sallanma gibi ikincil nevroitik alışkanlıkları vardır

Kurbanların, kaygı, kızgınlık ve çaresizlik gibi duyguları yaşadıklarını ve zorbalığın kurbanda, okula gitmek istememe, bazı süreğen rahatsızlıkların oluşması ve intihara kalkışma gibi çeşitli davranışların ortaya çıkmasına sebep olabileceği ifade etmektedirler (Çalık, vd., 2009).

Dake, Price ve Telljoham (2003) yaptıkları literatür taramasında kurbanların özelliklerini aşağıdaki gibi belirlemişlerdir:

- Depresyon belirtileri gösterirler.
- İntihar düşünceleri vardır.
- Yalnızlık hissi vardır.
- Düşük benlik saygısı görülür.
- Anksiyeteleri vardır.
- Psikiyatrik problemler yaşarlar.
- Yemek yeme problemleri görülür.
- Diğer çocuklara göre daha az popülerdirler.
- Arkadaş edinmede zorluk yaşarlar.
- Zamanını genelde yalnız geçirirler.
- Toplumsal koşulları kendi kendine yönetebilmelerine daha az fırsat veren anne babaları vardır.
- Daha az duyarlı ve daha az destek veren aileleri vardır.
- Ebeveynleri okul aktiviteleriyle daha çok ilgilidir.
- İstismar problemleri görülür.
- Fiziksel olarak sağlık sorunları yaşarlar (uyku problemleri, yatak ıslatma, baş ağrısı, karın ağrısı, boyun, omuz ve sırt ağrıları, yorgunluk gibi).
- Okul uyumu problemleri yaşarlar (okuldaki çalışmalarını yapma, kurallara uyma, ev ödevi yapma gibi konularda).
- Okula bağlanmada problem yaşarlar (okuldayken mutlu olmak, okulu ciddiye almak gibi konularda).
- Okul devamsızlık oranı daha yüksektir.

Bazı araştırmacılar kurbanların pasif kurban ve kışkırtıcı kurban olarak ikiye ayrıldığını ifade ederken (Koç, 2006; Kartal ve Bilgin, 2007), bazı araştırmacılar ise (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011) pasif ve kışkırtıcı kurbanlara ek olarak, masum

kurban ve olası kurbanı eklemişler ve dört tür kurban veya mağdur olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar:

1. Pasif Kurban: Olweus (1994) bunları itaatkar kurban olarak da tanımlar. Bu tür kurbanların fiziksel olarak güçsüzlüğüyle beraber anksiyeteli veya itaatkar reaksiyon örüntüleri gösterdiğini ifade eder.
2. Kışkırtıcı Kurban: Olweus (1995) bu tür kurbanların, anksiyeteli ve saldırgan reaksiyon örüntüleri gösterdiklerini söyler. Bu öğrenciler sık sık konsantrasyon problemleri yaşarlar ve etrafındakileri sinirlendirecek ve gerginlik yaratacak şekilde davranırlar. Bu öğrencilerden bazıları hiperaktif olarak tanımlanabilir.
3. Masum Kurban: Herhangi bir neden yokken zorbalığa maruz kalmalarına rağmen, zorbalıkla etkin bir şekilde baş edebilirler.
4. Olası Kurban: Zorbalık olaylarına şahit olması ya da duyum alması sonucu zorbalığa uğrama korkusu yaşayan öğrencilerdir.

2.1.4. Zorba-Kurban Öğrencilerin Özellikleri

Bazı araştırmacılar hem zorbalık yapan hem de zorbalığa uğrayan öğrencileri zorbaların alt türleri arasında sınıflandırmış (Coloroso, 2003; Akt. Yaman, Eroğlu ve Peker) olmasına rağmen, bu araştırmada, hem zorbalık yapan hem de zorbalığa uğrayan öğrenciler “Zorba-Kurban” olarak ayrı ele alınmıştır.

Olweus (1985) araştırmasında ciddi bir şekilde zorbalığa uğramış çocukların %6’ sının ve ara sıra zorbalığa uğramış öğrencilerin %18’ inin diğerlerine zorbalık yaptığını bulmuştur (Akt. Besag, 1995; Koç, 2006; Pelendecioğlu, 2011; Ertan, 2012). Bu çocuklar evde katı disiplin uygulamalarına maruz kalmışlardır, aileleri tarafında zorbalığa uğramışlardır bu sebeple zorba-kurbanların kendinden küçüklere ve savunmasızlara karşı saldırgan davranışlarda bulunma ihtimali daha yüksektir (Besag, 1995). Bu şekilde çocuklar aileleri tarafından zorbalığa maruz kaldıkları için kurban, başkalarına zorbalık yaptıkları için zorba görüntüsü vermektedirler. Bu çocukların ebeveynleri arasında da bir güç dengesizliği olduğu ve ebeveynlerin birbirlerine de şiddet gösterdikleri belirtilmektedir (Kutlu, 2006).

Stephenson ve Smith (1989) zorba-kurbanların, akran grupları arasında daha az popüler olduklarını ve hem kolaylıkla kışkırtıldıklarını hem de diğerlerini kışkırttıklarını ifade etmişlerdir (Akt. Pişkin, 2002). Ayrıca zorba-kurbanlarda

kendini algılamının bazı alanlarında, zorba, kurban ve zorbalığa dahil olmayan çocuklardan farklılaşma olduğu ve düşük sosyal kabul düzeyi görülmüştür (Mynard ve Joseph, 1997; Andreou, 2000).

2.1.5. Zorbalığa Dahil Olmayan Öğrencilerin (Bystanders) Özellikleri

Bu gruptaki öğrenciler ne zorba ne de kurbandırlar. Genel olarak zorbalığı izleyen öğrencilerdir (Carney ve Merrell, 2001; Pelendecioğlu, 2011; Ertan, 2012). Liepe-Levinson ve Levinson (2005) bu öğrencilerin “hiçbir şey yapmama” gibi bazı davranışlarıyla zorbaları desteklediğini ifade etmiş ve bu davranışlarının, onların yaşlılarına ve okula karşı olan etik ve ahlaki sorumluluklarını terk etmesine neden olduğunu, bunun sonucunda da izleyici öğrencilerin özsayıgılarının azaldığını belirtmiştir. Ayrıca izleyici öğrencilerin;

- İspiyoncu olarak etiketlenmek,
- Zorbanın yeni hedefi olmak veya zarar görmek,
- Durumu daha da kötüleştirecek bir şeyler yapmaktan korkmak,
- Ne yapacaklarını bilememek,

gibi sebeplerden dolayı zorbalığa dahil olmadıklarını ifade etmiştir.

Rigby (2007) izleyicilerin zorbalık sürecinde farklı tepkiler verdiğini söylemiştir. İzleyici öğrencilerin, olaydan dolayı eğlenme, üzülme, öfkelenme, hiçbir şey yapmamaktan dolayı suçlu hissetme, sıranın kendisine geleceğinden dolayı endişelenme ve umrunda olmama gibi tepkiler verdiğini belirtmiştir.

Pekel (2004) zorbalığa katılmayan öğrencilerin daha popüler ve ortalama sosyometrik statüde yer aldıkları, reddedilme ve yalnızlık düzeylerinin ise zorbalık statülerine göre daha normal düzeyde olduğunu ifade etmiştir.

İzleyici öğrencilerin zorbalık sürecinde aldığı roller şöyledir (Twemlow, 2005; Parsons, 2005; Akt. Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).:

- Zorba İzleyici: Kendilerinin yapmaktan suçluluk duyacakları zorba davranışları yapmaları için diğer öğrencileri cesaretlendirir.
- Mağdur İzleyici: Mağdur olma korkusu taşıyan izleyicileri tanımlar.
- Kaçman İzleyici: Okul yönetimini memnun etmek amacıyla okulda bu tür eylemlerin gerçekleştiğini kabul etmezler.

- Kararsız İzleyici: Belli bir rolü olmayan ve koşullara göre çeşitli roller alan izleyicileri ifade eder.

2.1.6. Zorbalığın Nedenleri

Olweus (1994), zorbaların güç ve hakimiyete çok fazla ihtiyaç duyduğunu, onların başkalarını kontrol altına almaktan ve baskı yapmaktan hoşlandıklarını ifade eder. Ayrıca zorbaların para, sigara, bira ve diğer değerli şeyleri temin etmeleri için kurbanları zorladıklarını belirtmektedir.

Pellegrini ve Long (2002) zorbalığın erkek çocuklar arasında daha sık olduğunu ve bu zorbaların diğerleri üzerinde hakimiyet kurmak ve bunu sürdürmek için saldırganlığı kullandığını söylemektedir. Pellegrini ve Martini (2001) saldırganlığın ve zorbalığın okul veya kademe değişikliği gibi bir durum yaşandığında ilk başlarda arttığını yılın sonuna doğru azalmaya başladığını ifade eder.

Stewart (2007) zorbalığın, dürtüsel nedenlere bağlı olabileceği gibi öğrenme sonucu veya uyarana tepki olarak da ortaya çıkabileceğini ileri sürmektedir (Akt. Kavşut, 2009). Bazı araştırmalar aile içi şiddetin yanında, aile ilgili diğer boyutlar ve sosyal durumların (ebeveyn stilleri veya okul kültürü, zorbalığa karşı tutum ve akran grubu baskısı gibi) zorbalığı yordayabileceğini belirtmiştir (Baldry, 2003).

Çınkır ve Kepenekçi' nin (2003) yaptığı bir araştırmada, eğitimcilere öğrencilerin zorbalığa başvurma sebepleri sorulduğunda, eğitimciler daha çok öğrencilerin "sorunlarını nasıl çözeceklerini bilememeleri" ve "kişisel sorunlarının olması" şeklinde cevap vermişlerdir.

Hoover, Oliver ve Thomson (1993) zorbalığın sebeplerini şöyle ifade etmiştir (Akt. Gürsoy, 2010):

Tablo 2. 2: Zorbalığın Sebepleri

Öncelik Sırası	Erkekler	Kızlar
1	Grupla uyum içerisinde olmamak	Grupla uyum içerisinde olmamak
2	Fiziksel olarak güçsüz olmak	Çirkin olmak (yüz güzelliğinin fazla etkileyici olmaması)
3	Huysuz bir karaktere sahip olmak	Sıklıkla ağlamak ve fazla duygusal olmak
4	Arkadaşlarının olmaması, antisosyal olmak	Aşırı kilolu olmak

5	Giysiler	Akademik olarak diğer arkadaşlarından daha başarılı olması
---	----------	--

2.1.7. Zorbalığın Sonuçları

Zorbalığın zorba, kurban, zorba-kurban ve hatta hiçbir zorbalık olayına dahil olmayan izleyiciler için de olumsuz sonuçları vardır. Pepler (2006) zorbalık olaylarının öğrenciler üzerinde fiziksel, sosyal ve zihinsel olarak olumsuz etkisi olduğunu söylemektedir.

Greenbaum, Turner ve Stephens (1989) çocukluk döneminde zorbalık yapan yetişkinlerin otuz yaşına kadar ciddi bir sabıka kaydı sahibi olma ihtimalinin beş kat daha fazla olduğunu belirtmektedir. Kaltiala-Heion, Rimpela, Rantanen ve Rimpela'ya (2000) göre anksiyete, depresyon ve psikosomatik belirtiler en çok zorba-kurbanlar arasında yaygın olarak görülmesine rağmen alkol ve madde kullanımı en çok zorbalılar arasında görülmektedir.

Pişkin (2002), kurbanların zorbalığın gerçekleştiği çevreyi korkunç ve endişe verici olarak gördüklerini söyler. Onlar, kaçınma davranışları (okuldan asma, okulda zorbalığın gerçekleştiği belli yerlerden uzak durma, okuldan kaçma ve hatta intihar etme gibi), daha saldırgan davranışlar (kendini korumak veya intikam almak için okula silah getirme) ve düşük akademik başarı gibi tepkiler gösterebilirler. Bazı araştırmacılar zorbalığa uğrayan öğrencilerin, kısa süre sonra fiziki sorunlar, psikolojik baskı, konsantrasyon güçlüğü ve okul fobisi yaşayabileceklerini (Bernstein ve Watson, 1997), uzun süre sonra ise özellikle karşı cinsle sağlıklı ilişki kurmakta ve ilişkiyi sürdürmekte problem yaşadıklarını (Gilmartin, 1987) ifade etmektedir (Akt. Gökler, 2009)

Zorbalık davranışının, izleyici konumunda olan öğrenciler üzerinde de etkisi vardır. Bu öğrenciler zorbalık davranışına şahit olduklarında, kendilerini güvende hissetmemekte, kendilerini savunmak için sürekli tetikte bulunmakta ve etrafındaki olaylardan dolayı mutsuzluk, üzüntü, korku ve umutsuzluk gibi olumsuz duygular yaşamaktadırlar (Güner, 2009).

2.1.8. Zorbalıkla İlgili Yurt İçi ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Dölek (2002) yaptığı doktora çalışmasında ilk ve orta dereceli okullarda zorbalık olgusunu saptamaya çalışmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin yarısından

fazlasının (%51,26) bir dönem boyunca bir iki defadan, haftada birkaç defaya kadar değişen oranlarda zorbalığa maruz kaldığını, %37,9'unun ise diğer öğrencilere karşı zorbalık yaptığını veya zorbalık yapan bir grupta yer aldığını söylemiştir. Hem erkeklerin hem de kızların daha çok hemcinslerine zorbalık yaptığını bulunmuştur. Ayrıca erkeklerin kızlara göre daha çok zorbalık davranışında bulunduğu fakat zorbalığa uğrama oranları ile cinsiyet arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Karaman-Kepenekçi ve Çınkır (2003) eğitimcilerle okul zorbalığı konusunda çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda eğitimciler bedensel zorbalık kategorisinde “itme” eyleminin, sözel zorbalık kategorisinde “ad takma ve alay etme” davranışlarının, duygusal zorbalık kategorisinde “eşyalara zarar verme” davranışının ve cinsel zorbalık kategorisi içinde de “cinsellik içeren sözler söyleme” eyleminin okullarda sık uygulandığını, zorbalık olaylarının genelde okul bahçesinde olduğunu ve okul idaresinin zorba öğrencilere karşı daha çok sözel uyarıda bulunduğu ortaya çıkarılmıştır.

Kapıcı (2004) çalışmasında ilköğretim öğrencilerinde zorbalık şeklinin ve yoğunluğunun depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin %40' ının bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kaldığını ve duygusal zorbalığa uğrayan öğrencilerin benlik saygısı, depresyon ve durumluk kaygı puanları açısından riskli grupta oldukları ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca cinsel zorbalığa maruz kalanların ise sürekli kaygı açısından en riskli grup olduğu bulunmuştur. Erkek çocukların sözel zorbalığa daha çok uğradığını, zorbalığın diğer türlerinde ise cinsiyete göre bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Koç (2006) yaptığı çalışmada, lise öğrencilerinin zorbalık düzeyleri çeşitli değişkenler açısından yordanmıştır. Öğrenciler zorbalığın en çok %72 ile okul içinde olduğu, okulun içinde de en çok okul koridorlarında olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca çalışmada erkek öğrencilerin zorba kişilik puan ortalamalarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle erkeklerin zorba davranışlarda bulunma oranı kızlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Çayırdağ (2006) çalışmasında öğrencilerin okudukları okulun kültürüne ilişkin algıları ile zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla baş etme düzeyleri arasındaki ilişkiyi

incelemiştir. Araştırma sonucunda zorbalık eğilimi genel puanı ile okul kültürünün bütün alt kategorileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Zorbalıkla baş etme düzeyi ile de okul kültürünün gelişim ve başarı boyutlu algılanması arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Sipahi (2008) ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığının ne kadar yaygın olduğunu saptamak ve eşlik eden etmenleri bulmak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Zorbalık yapma sıklığını %20,3, zorbalığa uğrama sıklığını %42,3, zorba/kurban olma sıklığını ise %13,8, zorbalık olayına dahil olmayan öğrencilerin sıklığını ise %51.3 olarak bulmuş ve erkeklerin kızlara göre daha çok zorba ve kurban olduğunu ifade etmiştir.

Tura (2008) akran zorbalığına maruz kalanları yordayan özellikleri araştırmak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonucunda akran zorbalığına maruz kalma oranı ile okul başarısı arasında negatif ilişki bulunmuştur yani akran zorbalığına maruz kalma oranı arttıkça okul başarısı düşmektedir. Ayrıca zorbalığa daha erkek öğrencilerin maruz kaldığını belirtmektedir.

Kavşut (2009) yaptığı çalışmada akran zorbalığı ile duygusal zeka arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada kızların zorba olma, zorba/kurban olma ve zorbalığa dahil olmama oranlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu, erkeklerin ise kurban olma oranının kızlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ek olarak zorbalığa katılmayan öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe kişisel becerilerin ve duygusal zeka genel puanlarının azaldığı görülmüştür.

Bilgiç ve Yurtal (2009) ilkokullarda sınıf iklimi açısından zorbalığı araştırmıştır. Sonuç olarak zorbalığa maruz kalmayan öğrencilerin, zorba ve kurbanlara göre sınıf iklimine olan algısının daha olumlu olduğu ve bu öğrencilerin öğretmenleriyle daha pozitif ilişkiler kurduğu bulunmuştur.

Bayraktar (2009) ergenlerde zorba ve kurban davranışlarında birey, aile, akran ve okula ilişkin niteliklerin oynadığı rolü incelemiştir. Anne baba eğitim seviyesi arttıkça zorbalığın arttığı bulunmuştur. Ayrıca erkeklerin daha çok fiziksel zorbalık uyguladığı ve maruz kaldığı, kızlarında daha çok ilişkisel zorbalık uyguladığı ve maruz kaldığı bulunmuştur. Atalay'ın (2010) çalışmasında da erkeklerin korkutma-sindirme ve açık saldırı alt kategorilerinde kızlara göre daha fazla zorbalık yaptığı ve zorbalığa maruz kaldığı bulunmuştur.

Ok ve Aslan (2010) çalışmasında, ergenlerde ebeveyn tarzının algılanması ile okul zorbalığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda zorbalıktan kaçınma ile ebeveyn kabul/ ilgi boyutları arasında pozitif ilişki bulunmuştur.

Özkan ve Çiftçi (2010) yaptığı çalışmada sosyo-ekonomik düzeyi düşük ilköğretim okullarındaki akran zorbalığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda zorbalık yapanların daha çok erkek olduğu, zorbaca davranışların en fazla sınıfta gerçekleştiği, zorbalıkla karşılaşıldığında, genellikle zorbaca davranışta bulunan çocuktan uzaklaşıldığı ve daha çok öğretmenden yardım istendiği bulunmuştur. Ayrıca sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu okullarda akran zorbalığının daha yaygın olarak yaşandığı tespit edilmiştir.

Hilooğlu ve Cenkseven-Önder (2010) ortaokul öğrencilerinde zorbalığı yordamada sosyal beceri ve yaşam doyumunun rolünü araştırmıştır. Araştırma sonucunda olumsuz davranışlar, yaşanan çevreden ve okuldan algılanan doyumun zorba olmanın anlamlı yordayıcıları olduğu, kurban olmanın yordayıcılarının ise sırasıyla arkadaşlıktan algılanan doyum, olumsuz sosyal davranışlar, yaşanan çevreden ve okuldan algılanan doyum olduğu bulunmuştur.

Ayas ve Pişkin (2011) araştırmasında, lise öğrencilerinde görülen zorbalık olaylarını çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda sözel mağduriyet dışında diğer tüm alt boyutlarında erkeklerin kızlardan daha fazla zorbalığa uğradıkları ve dışlama dışında diğer tüm alt boyutlarda kızlardan daha fazla zorbaca davranışlar gösterdikleri saptanmıştır. Ek olarak mağdur puanının en yüksek endüstri meslek lisesinde, zorbalık puanının ise en yüksek özel lisede olduğu ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca en az zorbalıkla karşılaşan ve en az zorbalık uygulayan grubun anadolu lisesinde öğrenim gören öğrenciler olduğu görülmektedir.

Albayrak, Yıldız ve Erol (2012) yaptığı çalışmada, ergenlere verilen akran zorbalığı eğitiminin onların bilgi, tutum ve davranışlarının üzerindeki etkisini araştırmıştır. Sonuç olarak ergenlerde eğitimden sonra bilgi, tutum ve davranışlarında artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Ayas (2012) araştırmasında, zorbalıkta ebeveyn tutumlarının etkisini ve ortaokul öğrencilerinin kurban olma düzeyini incelemiştir. Araştırma sonucunda ihmalkar ebeveyn tutumuna sahip ailelerin çocukları, demokratik ve hoşgörülü ebeveyn

tutumlarına sahip ailelerin çocuklarından daha fazla zorbalık davranışı gösterdiği ve zorbalığa uğradığı bulunmuştur.

Kocatürk (2014) ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda akran zorbalığı eğilimi ile siber zorbalık eğilimi arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur.

Yüksel-Şahin (2014) çalışmasında, ergenlerde zorbalık eğilimi ve zorbalıkla başa çıkma davranışları incelenmiştir. Çalışma sonucunda zorbalık eğilimi ve zorbalıkla başa çıkma davranışı, cinsiyete, sosyal aktivitelere katılım durumuna, şiddet içeren film izlemeye, itaatkar olmaya ve okul psikolojik danışmanının zorbalığı önlemeyle ilgili yaptığı aktivitelerin varlığına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur.

Eşkisü (2014) lise öğrencilerinde zorbalık davranışı, ailenin işlevi ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bunun sonucunda, zorba kişilik alt ölçeği ile algılanan sosyal destek arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır.

Atlas ve Pepler (1998) sınıf içerisinde zorbalık olaylarını gözlemlemiştir. Sınıfta her saat iki tane zorbalık olayı olduğunu ve kısa sürdüğünü ifade etmiş, kızların ve erkeklerin aynı oranda zorbalık yaptığını belirtmişlerdir.

Kowalski ve Limner (2012) ergenlerde geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasında psikolojik, fiziksel ve akademik ilişkileri incelemiştir. Araştırma sonucunda zorba/kurban grubu özellikle siber zorba/kurbanlar psikolojik, fiziksel sağlıkta ve akademik performansta en düşük sonucu almışlardır. Antoniadou, Kokkinos ve Markos (2016) ise ergenlerde zorbalık ve siber zorbalık arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çalışmanın sonucunda zorbalık ve siber zorbalık arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Garcia-Contiente, ve diğerleri (2013) araştırmasında ergenlerde zorbalık davranışlarını incelemiş ve zorbalığa dahil olma ile yetişkinlikte psikolojik bozukluklara neden olabilecek sağlık problemleri yaşama arasında ilişki olduğu bulunmuştur.

2.2. ÖZERKLİK

İnsanlar yaşamları boyunca birçok gelişim dönemlerinden geçerler. Bunlardan biri de ergenlik dönemidir. Hall, ergenlik dönemini bireysellik duygusunun geliştiği bir yenden doğuş dönemi olduğunu ifade etmektedir (Akt. Kulaksızoğlu, 2000). UNESCO, ergenlik dönemini 15-25 yaş dilimleri arasında göstermekle birlikte Türkiye’de bu dönem kızlarda ortalama 10-12, erkeklerde 12-14 yaşları arasında başlamaktadır (Yavuzer, 2013). Ergenlik döneminin sağlıklı bir şekilde atlatılması ve yetişkinliğe geçişte Özerklik (Autonomy) kavramı çok önemlidir.

Özerklik, yani Autonomy, Yunan dilinde “autos= kendi” ve “nomos= yasa” kelimelerinin birleşmesinden oluşturulmuştur ve Türk Dil Kurumu’na ait Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğünün, Eğitim Terimleri Sözlüğünde, “ Yönetim bakımından dış denetimden bağımsız olma ve kişinin, kendi davranışlarını düzenleme ve bu davranışlarına yön verme konusunda bir ölçüde bağımsız oluşu” olarak tanımlanmıştır (erişim tarihi:09.08.2017).

Özerklik kavramı psikoloji literatüründe çok farklı tanımlamalara sahiptir. Ergen özerkliği, anne-babadan ayrılma duygusunun gelişmesi (Freud, 1958); bireyselleşmenin sonucu (Blos, 1979); akran veya aile baskısına direnme (Berndt, 1979; Brittain, 1963; Devereux, 1970); ebeveyn kontrolü ve ailenin karar vermesi konusunda bağımsızlık duygusu (Douvan ve Adelson, 1966; Elder, 1963; Kandel ve Lesser, 1972); özyönetim ile karar almada kendine güven (Greenberger, 1984); ve ahlak, siyaset ve sosyal problemlerin çözümünde, prensipli veya bağımsız akıl yürütme (Adelson, 1972; Kohlberg ve Gilligan, 1972; Lewis, 1981) gibi farklı tanımlamalarda vardır (Akt. Steinberg ve Silverberg, 1986).

Erikson (1963), kimliğin ergenlerin temel konusu olduğu gibi, özerkliğinde bebeklik döneminde yeni yürümeye başlayanların temel konusu olduğuna inanmıştır ve o dönemde küçük çocukların kendi başlarına etrafını keşfetmeye çalışmalarının ilk özerklik duygusunu kurmaya yönelik olduğunu ifade etmiştir (Akt. Steinberg, 2002).

Ryan ve Lynch (1989)’a göre özerklik, öz-yönetim ve öz-düzenlemeyi ifade eder. Ayrıca özerklik, kendini yönetme ve bağımsızlık olma durumu olarak tanımlanmaktadır (Spear ve Kulbok, 2004). Erikson (1968) ise özerkliği, bireysellik, duygusal bağımsızlık, anne-babadan kopma ve toplumsal etkilerden bağımsızlaşma olarak tanımlamıştır (Akt. Deniz, 2010).

Ergenlik ve genç yetişkinliğe geçiş süresince bireyselleşme; özerklik (Hill ve Holmbeck, 1986; Shapiro, 1981), bağımsızlık (Douvan ve Adelson, 1966) ve aile üyelerinden ayrılma gibi farklı boyutlar açısından tanımlanmıştır (Akt. Ryan ve Lynch, 1989).

Ergen özerkliğinde psikanalitik bakış (geleneksel ve neoanalitik görüş), erken ergenlik döneminde, aileden bağımsızlaşma ile yaşlılarından bağımsızlaşmanın negatif yönlü ilişkilendirilmesinin daha uygun olduğunu öne sürer, yani ergen ailesinden koparken akranlarına doğru bağımlılığın geliştiğini ifade eder (Steinberg ve Silverberg, 1986). Başka bir deyişle kişi bu dönemde aileden uzaklaşarak akranlarla daha fazla zaman geçirmeye başlar.

Psikanalistlerin bazıları ergende sağlıklı benlik duygusu gelişimi için aile bağlarından kopmanın gerekli olduğunu (Bloom, 1980; Blos, 1979; Freud, 1958, Hoffman, 1984; Muuss; 1982) söylerken, bazı psikologlar sağlıklı özerkliğin anne ve babayla olumlu ilişkiyi teşvik ettiğini (Grotevant ve Cooper, 1986; Kandel ve Lesser, 1972; Youniss, 1980) öne sürmektedirler (Akt. Lamborn ve Steinberg, 1993).

Psikoanalitik kuramcılardan Anna Freud, ergenlikle beraber tekrar açığa çıkan, ilk çocuklukta cinsel çatışmalar yani ergenin karşı cinsten olan ebeveynine karşı ilgi ve istek, kendi cinsinden olana karşı düşmanlık hissetmesi gibi duygularından kurtulmak için ebeveynlerinden duygusal olarak uzaklaştığını ifade etmiştir (Kulaksızoğlu, 2000).

Ergenlik boyunca, çocukluk çağının tipik bağımlılığından, yetişkinliğin tipik özerkliğine doğru bir değişim vardır fakat bu yanlış anlaşılmıştır, ergenlikte özerklik sıklıkla isyan ile karıştırılır ve bağımsız birey olmak sıklıkla aileden kopma ile aynı sayılır (Steinberg, 2002).

2.2.1. Duygusal Özerklik

Duygusal özerklik, Psikanalitik veya Neoanalitik yaklaşım içerisinde sıklıkla tartışılmıştır. Anna Freud ilk çocukluk döneminde bastırılmış olan içsel-psişik çatışmaların ergenlikte tekrar ortaya çıktığını ve bu çatışmaların gerilime neden olduğunu düşünmekte ve bu gerilimin etkisiyle ergenler kendilerini en azından duygusal olarak ebeveynlerinden ayırmayı ve duygusal enerjilerini akranlarıyla ilişkiye dönüştürmeye çalışmaktadırlar (Çok, 2013). Bu şekilde duygusal olarak ailelerinden özerkleşmektedirler.

Douvan ve Adelson (1966) duygusal özerkliği, “Ergenin ailesine olan çocuksu bağlarını kesmeyi başarma becerisi” olarak tanımlıyor (Akt. Ryan ve Lynch, 1989).

Psikanalitik kuramcılardan Blos duygusal özerkliğin gelişmesi, ergenin anne ve babasından ayrılması olarak değil, “bireyleşme” süreci olarak görülmesinin daha anlamlı olduğunu ifade eder (Akt. Steinberg ve Silverberg, 1986; Ryan ve Lynch, 1989). Ayrıca Steinberg ve Silverberg (1986) duygusal özerklik gelişiminin ailelere olan duygusal bağlılığın geçici bir süre için akranlara bağlılık olarak değişmesi olarak tanımlar.

Ergenlerin aileleri ile olan duygusal bağlılığın akranlarına bağlılık olarak değişmesini Blos ikincil ayrılma-bireyleşme süreci olarak açıklamaktadır, ilk bireyleşme süreci ise üçüncü yaşın sonuna doğru tamamlanmakta ve bu sürecin sonunda çevresi ile kendisi arasında ayırım yapma yeteneğine erişebilmektedir (Akt. Deniz, 2010).

2.2.2. Duygusal Özerklik İle İlgili Yurt İçi Ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Steinberg ve Silverberg (1986) çalışmasında, duygusal özerklik, akran baskısına olan hassasiyet ve özgüven duygusu yaş, cinsiyet ve sosyal sınıf farklılıkları açısından açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca duygusal özerklik, akran baskısına olan hassasiyet ve özgüven duygusu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma sonucunda duygusal özerklik ve akran baskısına olan hassasiyet düzeyleri yaş ve cinsiyetle ilişkilidir fakat sosyal sınıf değişkeni ile bağlantılı bulunmamıştır. Özgüven duygusu ise yaş, cinsiyet ve sosyal sınıf değişkenleriyle bağlantılı bulunmuştur. Kızlar erkeklerden daha yüksek duygusal özerklik puanlarına sahiptir ayrıca akran baskısına olan hassasiyetleri ve özgüvenleri daha fazladır. Kızlarda tüm yaşlarda, kendine güven duygusu akran baskısına olan hassasiyet ile anlamlı ilişkilidir. Erkeklerde kendine güven duygusu ve akran baskısına olan hassasiyet arasında ilişkili bulunmamıştır. Erkekler ve kızlarda özgüven duygusu, duygusal özerklik ile negatif ilişkili bulunmuştur. Ayrıca duygusal özerklik ile akran baskısına olan hassasiyet arasında da negatif ilişki bulunmuştur.

Ryan ve Lynch ‘in (1989) yaptığı üç ayrı araştırmada, Steinberg ve Silverberg’in 1986 yılında oluşturduğu duygusal özerklik yapısını, ayrılma ve bağımsızlık açısından incelemektedir. İlk çalışma genç ergenlere yapılmıştır ve duygusal özerklik, aileye olan güven ve duygusal faydalanma ile negatif ilişkili bulunmuştur.

Lise öğrencileri ile yapılan ikinci çalışmada, duygusal özerklik ile ebeveyn kabulü arasında negatif, algılanan aile reddi ile pozitif ilişki bulunmuştur. Duygusal özerklik, bağımsızlık desteği ile ilişkisizdir. Üçüncü çalışma genç yetişkinlere uygulandı ve duygusal özerklik, anne-baba kabulü ve bağımsızlık desteğiyle negatif, algılanan sempatiklikle pozitif ilişkili bulunmuştur. Araştırmaya göre “ayrılma “ kavramı duygusal özerkliği en anlamlı açıklayan yapıdır.

Lamborn ve Steinberg (1993) yaptığı çalışmada duygusal özerklik ve aileleri ile ilişkilerinde anne-baba desteği farklı olan (düşük veya yüksek) ergenlerin uyumu, arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Fakat orijinal ölçekteki “anne-babayı birey olarak görme” alt boyutunun duygusal özerkliğe olan etkisinin çok az olmasından dolayı, ölçekten çıkarmışlar ve on dört maddelik formu kullanmışlardır. Araştırma sonucunda, Ryan ve Lynch ile Steinberg ve Silverberg çalışmalarıyla tutarlı olarak duygusal özerkliği yüksek olan ergenlerin, daha yüksek davranış problemleri ve daha yüksek içsel stres yaşadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca duygusal özerkliği yüksek, ilişkisel desteği düşük olan ergenlerin, daha fazla içsel sıkıntı ve davranış sorunları ve daha düşük psikososyal gelişim ve akademik yeterlilik gösterdiği bulunmuştur.

Fuhrman ve Holmbeck (1995) araştırmasında, Lamborn ve Steinberg ‘in 1993 yılındaki çalışmalarını devam ettirmek için duygusal özerklik, ergen uyumu ve bireysel, ailesel ve kültürel birçok durum arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Lamborn ve Steinberg in çalışmasıyla tutarlı olmasına rağmen farklı bulgularda var. Bu çalışmada, duygusal özerklik ile destekleyici ailesel ilişkiler arasında pozitif ilişki bulan önceki çalışmasının aksine, duygusal özerklik destekleyici ailesel çevre ile negatif ilişkili bulunmuştur.

Schmitz ve Baer (2001) duygusal özerklik ölçeğinin faktör yapısını üç farklı sınıf düzeyi ve üç farklı etnisite üzerinde incelemek istemişlerdir. Çalışma sonucunda da duygusal özerklik ölçeği çok zayıf yapı geçerliği göstermiştir. Ayrıca alt ölçekler arasında “aileyi birey olarak görme” en zayıf boyutu olarak bulunmuştur.

Yılmaz (2007) yüksek lisans tez çalışmasında, ortaokul öğrencilerinin okul başarıları, anne baba tutumları ve özerkliklerinin gelişimi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında, duygusal özerklik ile davranışsal özerklik arasında pozitif yönde ve ayrıca duygusal özerklik ile akademik başarı arasında da pozitif

yönde bir ilişki bulunmuştur. Ek olarak çalışmada, kızların erkeklere göre özerklik puanlarının yüksek bulunduğu görülmektedir.

Deniz (2010) yaptığı doktora tez çalışmasında sır saklamayı, duygusal özerklik ve çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Sonuç olarak sır saklama ile duygusal özerklik ölçeği idealleştirmeme ve bireyleşme alt boyutları arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca sır saklama ile duygusal özerklik ölçeği bağımsızlık alt boyutu arasında bir ilişki bulunmamıştır. Duygusal özerklik ölçeği toplam puanına bakıldığında sır saklama ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

Çoban (2013) yaptığı araştırmada, ergenlerin duygusal özerkliklerini yaş, cinsiyet, anababa birliktelik durumları gibi çeşitli demografik değişkenlere göre incelemiştir. Cinsiyet değişkenine bakıldığında, duygusal özerkliğin idealleştirmeme ve bağımsızlık alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İdealleştirmeme boyutunda erkeklerin, bağımsızlık boyutunda ise kızların ortalama puanları daha yüksektir. Yaş değişkenine bakıldığında, on dört yaşında olan ergenlerin idealleştirmeme, bağımsızlık ve bireyleşme boyutundaki ortalamaları on beş, on altı, on yedi ve on sekiz yaşında olan ergenlere göre daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle on dört yaşında olan ergenlerin duygusal özerklikleri diğer yaşlara göre daha yüksektir. Anne-baba birliktelik durumuna bakıldığında, evli olan anne ve babaların çocuklarının idealleştirmeme ve bağımsızlık alt kategorilerinde daha yüksek duygusal özerklik hissettiği bulunmuştur.

Erçevik (2014) yüksek lisans tez çalışmasında duygusal özerklik ile sosyal destek arasındaki bağlantıyı araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda duygusal özerklik ile algılanan sosyal destek arasında pozitif yönde bir bağlantı tespit edilmiştir. Ek olarak duygusal özerkliğin bağımsızlık ve bireyleşme alt boyutları ile algılanan sosyal desteğin aile, arkadaş ve öğretmen desteği boyutları arasında da pozitif yönde bir bağlantı tespit edilmiştir. İdealleştirmeme alt boyutu ile algılanan sosyal desteğin aile ve öğretmen desteği alt boyutlarında pozitif yönde ilişki bulunmasına rağmen arkadaş desteği alt boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Sesli (2014) yaptığı yüksek lisans araştırmasında, lise öğrencilerinin özerklik düzeyleri, değer yönelimleri ve kendini ayarlama düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada, özerklik ile kendini ayarlama becerisi arasında bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca güç, başarı, uyarılım, öz yönelim ve evrenselcilik değerleri ile

duygusal özerklik arasında bir ilişki bulunmamıştır. Ek olarak kız öğrencilerin duygusal özerklik puanları, erkek öğrencilerin duygusal özerklik puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çelik (2015) yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında duygusal özerklikle empatinin, algılanan ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide aracı rolü araştırılmıştır. Araştırma sonucunda ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı rolü olduğu bulunmuştur. Başka bir ifadeyle algılanan ebeveyn kontrol düzeyi arttıkça duygusal özerklik olumsuz etkilenmekte ve bu da ergen iyi oluş düzeyini azaltmaktadır.

2.3. BAĞIMLILIK

Bağımlılık dendiğinde ilk önce madde bağımlılığı düşünülse de insan birçok şeye bağımlı olabilir. “Bağımlılık (Addiction)” kelimesi Latince, ‘adamak; kendini başkasına adamak’ anlamlarına gelen ‘addicere’ kelimesinden türetilmiştir (Tarhan ve Nurmedov, 2015). Türk Dil Kurumu, “bağımlı” olma durumunu “Başka bir şeyin istemine, gücüne veya yardımına bağlı olan, bir kimseye veya şeye maddi veya manevi yönden aşırı bağlı olan ve sigara, uyuşturucu madde vb. kötü alışkanlıklara aşırı derecede düşkün olan kimse” şeklinde tanımlamıştır (erişim tarihi:10.12.2017).

Bağımlılık terimi, bireyin günlük aktivitelerinde bozukluk ortaya çıkaran ve madde bağımlılığına benzer bir tablo gösteren saplantı haline gelmiş belirli aktiviteleri ifade eder (Kwon ve diğerleri, 2013). Tarhan ve Nurmedov’a (2015) göre ise bağımlılık, zararlı sonuçları görülmesine rağmen, dürtüsel olarak madde ya da sanal alıştırıcı arayışı ve kullanımı ile ayrılan, tekrarlayıcı, süregelen bir beyin rahatsızlığıdır.

Ögel (2001) bağımlılığı, bireyin maddeyi kullanmayı bırakmak için çaba sarf etmesine rağmen bırakamaması, maddenin miktarını artırmaya başlaması, kullanmayı bıraktığında yoksunluk belirtilerinin olması, zararlarına rağmen kullanmaya devam etmesi ve hayatının çoğunu maddeyi arayarak geçirmesi ile açıklanan bir durum olarak ifade etmiştir.

Tarhan ve Nurmedov’a (2015) göre bir maddeye karşı olan bağımlılık, fiziksel ve psikolojik olarak görülebilir. Fiziksel bağımlılık; maddeye karşı duyulan fiziksel isteği ifade eder. Diğer ifadeyle, beyin hücreleri o madde olmadan normal görevini yapamaz hale gelir ve maddenin azaltılması veya kesilmesi durumunda yoksunluk

belirtileri görülür. Psikolojik bağımlılıkta ise, kişide o maddeyi arama ve o etkiyi yeniden yaşama isteği vardır.

2.3.1. Madde Bağımlılığı

Madde bağımlılığı, ilaç özelliğine sahip bir maddenin beyne etki etmesinden dolayı, maddenin haz verici etkilerini tekrar yaşamak veya yokluğundan kaynaklanan sıkıntılardan kaçınmak için devamlı veya zaman zaman madde alma isteği ve bazı davranış bozukluklarıyla görülen bir beyin hastalığı olarak tanımlanır (Uzbay ve Yüksel, 2013; Akt. Süler, 2016)

Psikiyatride Hastalıkların Tanımlanması ve Sınıflandırılması Elkitabı IV (DSM- IV)' e göre madde bağımlılığı tanısı koyulabilmesi için;

- Tolerans gelişmiş olması; alınan maddenin miktarının yeterli olmaması ve miktarının artırılması,
- Madde alımı azaldığında veya kesildiğinde yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması,
- Maddenin amaçlanandan daha çok miktarda ve daha uzun sürede alınması,
- Maddeyi azaltma ve bırakma çabalarına karşın bırakamama,
- Madde kullanımı ile ilgili etkinliklere çok zaman ayırma,
- Sosyal, mesleki ve diğer etkinliklere zaman ayıramama, ihmal etme,
- Sosyal, yasal, bedensel ve ruhsal sorunlar olmasına rağmen madde kullanımı sürdürme,

gibi tanı ölçütlerinin en az üçünün 12 aylık bir sürede bulunuyor olması gerekir (Öztürk ve Uluşahin, 2008).

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı V (DSM-V)' te ise madde bağımlılığı yerine, madde kullanım bozukluğu terimi kullanılmıştır ve tanı koyabilmek için;

- Çoğu kez istendiğinden daha büyük ölçüde ya da daha uzun süre madde alınır.
- Maddeyi kullanmayı bırakmak ya da denetim altına almak için sürekli bir istek veya sonuç vermeyen çabalar vardır.
- Maddeyi elde etmek, kullanmak ya da etkilerinden kurtulmak için gerekli etkinliklere çok zaman ayrılır.

- Maddeyi kullanmak için çok büyük bir istek duyma ya da kendini zorlanmış hissetme,
- İşte, okulda veya evdeki sorumluluklarını yerine getirememeye,
- Sürekli veya yineleyici toplumsal ya da kişilerarası sorunların olması,
- Önemli birtakım toplumsal, işle ilgili etkinliklerin veya eğlenme-dinlenme etkinliklerinin bırakılması ya da azaltılması,
- Yineleyici bir biçimde, tehlikeli olacak durumlarda maddeyi kullanma,
- Maddenin neden olduğu ya da alevlendirdiği bedensel veya ruhsal soruna rağmen kullanımı sürdürme,
- Maddeye tolerans gelişimi olması,
- Maddeye yoksunluk gelişmiş olması,

gibi tanı ölçütlerinin on iki aylık bir süre içinde en az ikisinin bulunması gerekmektedir.

2.3.2. Davranışsal Bağımlılık

Genel olarak bağımlılık denilince madde bağımlılığı akla gelse de belli bazı davranışlar da savunmasız bireyde bağımlılık yapıcı bir duruma yol açabilir (Karim ve Chaudhri, 2012). Davranışsal bağımlılık, madde arama faaliyetleri ve patolojik kullanımla açıklanırken, fiziksel bağımlılık madde kullanımının birden çok bölümünün fiziksel etkilerini ifade eder (Toda ve Ezo, 2013). Başka bir deyişle fiziksel bağımlılık bireyin vücudunda bir takım etkilere sebep olan bir bağımlılık türüdür. Kumar oynama, internet, oyunlar ve akıllı telefonlar ise davranışsal bağımlılık kategorisi altında incelenmektedir (Kwon, vd., 2013). Tarhan ve Nurmedov' a (2015) göre, sanal alıştırıcı olan bilgisayar ve internet ortamının fizyolojik bağımlılık yaptığı artık kesinlik kazanan bir konudur.

Davranışsal bağımlılık özel zihinsel ve davranışsal bir bozukluktur (Demetrovics ve Griffiths, 2012). Davranışsal bağımlılık kimyasal olmayan bir bağımlılık türüdür. Örneğin; kumar oynama gibi davranışsal bağımlılığı incelediğimizde DSM-IV'te "Dürtü Denetimi Bozuklukları" kategorisi altında "Patolojik Kumar Oynama" olarak ele alınmışken, DSM-V'te "Maddeyle İlişkili Olmayan Bozukluklar" kategorisi altında "Kumar Oynama Bozukluğu" olarak tanımlanmıştır.

2.3.2.1. İnternet bağımlılığı

İnternet son yıllarda hızla yayılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin 2013 yılında yaptığı araştırmaya göre internet kullanmaya başlama yaşı ortalama 9'dur. Ayrıca çocukların %45,6'sı hemen hemen her gün internet kullanmaktadır. Bununla birlikte bilgisayar ve internet kullanım oranlarının en yüksek olduğu yaş grubu 16-24'tür. TÜİK' in 2017 yılında yaptığı çalışmaya göre bilgisayar ve internet kullanımı 16-74 yaş grubundaki bireylerde sırasıyla %56,6 ve %66,8'dir. Ayrıca 16-74 grubunda erkeklerde %65,7 ve %75,1 iken, kadınlarda %47,7 ve %58,7'dir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)' nun ilk olarak 2013 yılında 6-18 yaş arasındaki öğrenciler üzerinde yaptığı, "Türkiye' de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması" nda, öğrencilerin %76,2'si internet kullanmakta ve internet erişimlerini %81,9 ile en çok evdeki bilgisayardan sağlamaktadırlar. Lise öğrencilerinin %93,6'sı internet kullanmaktadır. Ayrıca öğrenciler interneti %60 ile en çok "ödev veya öğrenme" amacıyla kullanmaktadır. RTÜK ikinci olarak 2016 yılında 13-16 yaş grubundaki 8.sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı Medya Okuryazarlığı Araştırmasına göre, öğrencilerin %90,4'ü internet kullanmakta ve internete erişim %81,2 ile en çok evden sağlanmaktadır. Ayrıca bu araştırmaya göre öğrenciler interneti sırasıyla en çok "sosyal medya ağlarına katılmak", "mesajlaşmak veya anlık ileti göndermek", "internette gezinmek" ve "radyo ve müzik dinlemek" için kullandıklarını ifade etmişlerdir. İstatistiklerden anlaşıldığı üzere bilgisayar ve internet kullanımı ülkemizde günlük hayatımızda önemli bir yer işgal etmektedir. Başka bir araştırmada internet bağımlılığının online kullanıcıların % 5 ile %10'unu etkilediği belirtilmiştir (Young, 2001).

İnternet bağımlılığı, diğer bağımlılıklardan (alkol ve eroin bağımlılığı gibi) farklı olarak, sarhoş edici madde içermeyen dürtü-kontrol bozukluğu olarak tanımlanmıştır. (Young, 1996; Whang, Lee ve Chang, 2003).

Young (1996) internet bağımlılığını tanımlamak için, patolojik kumar oynama bozukluğu kriterlerini temel alarak sekiz maddelik kısa anket geliştirmiştir:

1. Zihninizin internetle aşırı meşgul olduğunu hissediyor musunuz (sürekli internette yaptığınız önceki etkinliği veya bir sonraki internet etkinliğinizi düşünmek gibi)?
2. Aynı tatmini almak için interneti giderek daha fazla süre kullanma ihtiyacı hissediyor musunuz?

3. İnternet kullanımını kontrol etme, azaltma ya da tamamen bırakmaya yönelik girişimleriniz olumsuz sonuçlandı mı?
4. İnternet kullanımını azalttığınızda veya tamamen kestiğinizde kendinizi huzursuzluk, karamsar, depresif ya da sinirli hissettiniz mi?
5. Planlanandan daha fazla internette kalıyor musunuz?
6. İnternet kullanımı nedeniyle hayatınızdaki önemli kişilerle (aile, arkadaş, sevgili gibi) olan ilişkilerinizi, iş, eğitim ya da kariyer ile ilgili bir fırsatlarınızı tehlikeye veya riske attınız mı?
7. Aile üyelerinize, terapistinize veya çevrenizdeki diğer insanlara internet kullanım süresiyle ilgili yalan söylediniz mi?
8. İnterneti problemlerden kaçmak veya olumsuz duygulardan uzaklaşmak için kullanıyor musunuz (çaresizlik duygusu, suçluluk, anksiyete, depresyon gibi)?

Young (1996) bu soruların beş veya daha fazlasına “evet” cevabı verenlerin bağımlı olabileceğini ifade etmiştir.

Griffiths (2000) özellikle teknoloji ve internet bağımlılığını insan-makine etkileşimini içeren kimyasal olmayan (davranışsal) bağımlılık olarak görmekte ve davranışsal bağımlılığın alt bölümleri ve ana bileşenlerini şöyle açıklamaktadır:

1. Dikkat çekme (Salience): Belli bir aktivite bireyin hayatındaki en önemli etkinlik olduğunda meydana gelir ve kişinin düşünceleri, duyguları ve davranışları üzerinde etkili olur.
2. Duygudurum Değişikliği (Mood Modification): Kişilerin belirli bir faaliyette bulunmalarının sonucudur ve başa çıkma stratejisi olarak görülür.
3. Tolerans (Tolerance): Önceki etkileri elde etmek için gereken belirli aktivitelerin miktarının artmasını ifade eden bir süreçtir. Diğer bir ifadeyle önceden kişiye yeterli olan bir davranış ya da miktar artık ona yeterli gelmemekte ve bunu artırma girişiminde bulunmaktadır.
4. Yoksunluk Belirtileri (Withdrawal Symptoms): Belli bir aktivite devam etmediğinde veya biranda kesildiğinde meydana gelen fiziksel belirtiler ve hoş gitmeyen duygu durumlarıdır.
5. Çatışma (Conflict): Bağımlı ile etrafındaki insanlarla arasında olan veya kendi içinde olan ruhsal çatışmaları ifade eder.

6. Nüksetme (Relapse): Belirli aktivitelerde eski hale dönme, tekrarlama ve uzun yıllar o aktiviteyi kontrol altına alsa veya bıraksa bile, ona karşı eğilimli olma anlamına gelir.

İnternet bağımlılığı, kompulsif internet kullanımı, problemlı internet kullanımı, kompulsif bilgisayar kullanımı, bilgisayar bağımlılığı ve patolojik internet kullanımı gibi terimlere akademik literatürde sıklıkla karşılaşılmıştır (Davis, 2001; Liu ve Potenza, 2007; Kim, LaRose ve Peng, 2009).

2.3.2.2. Akıllı Telefon Bağımlılığı

Akıllı telefonlar gelişen teknoloji ile beraber insan hayatında köklü değişiklikler yapmıştır. İnsanların başkalarıyla iletişim kurma, bilgi bulma, eğlenme ve günlük yaşamlarını yönetme biçimlerini değiştirmektedir (Park, vd., 2013). İnsanlar artık sabah uyandıklarında ilk iş olarak telefona bakmaktadır çünkü telefonlar, internet sayesinde artık hemen hemen her konuda gerekli bilgilere çabucak ulaşılmasını ve diğer insanlarla anlık iletişim kurulmasını sağlayan araçlardır. Diğer bir ifadeyle akıllı telefonlar önemli bilgi ve iletişim kaynağı haline gelmiştir.

Önceleri telefonlar sadece arama ve kısa mesaj gönderimi gibi basit işlevi olan cihazlar iken şimdi, özellikle akıllı telefonlar, fotoğraf ve video çekip kaydetme, müzik dinleme, kitap okuma, oyun oynama, internete girme gibi çeşitli özellikleri olan “akıllı” olarak tabir edilen telefonlara evrilmiştir. Bu sayede bilgisayarların sahip olduğu çoğu özellik akıllı telefonlarda da görülmeye başlanmıştır. Başka bir deyişle insanların yanında taşıdıkları sadece bir telefon değil aynı zamanda bilgisayardır. Bu güçlü bilgisayara 7-24 erişim sağlamak, yaşamımızın belirli yönlerini daha kolay hale getiriyorken, aşırı telefon kullanımının olumsuz etkileri konusunda da artan endişeler ortaya çıkmaktadır (Duke ve Montag, 2017). Fowler ve Noyes (2015) akıllı telefon kullanımının özellikle 25 yaş altında olmak üzere tüm yaşlarda artmaya devam etmekte olduğunu ve akıllı telefonun bu başarısının taşınabilirliği, çok amaçlı kullanımı, sürekli erişilebilirliği ve ulaşılabilirliği sayesinde olduğunu ifade etmektedir. Oulasvirta ve diğerleri (2012), akıllı telefon kullanımı laptop kullanımına göre, süre olarak daha kısa, gün boyunca daha yaygın ve yaklaşık iki kat daha fazla kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2016 yılında yaptığı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması'na göre hanelerin %96,9'unda cep telefonu ya da akıllı telefon

bulunmaktadır. Ayrıca TÜİK' e göre hanelerde cep telefonu/akıllı telefon bulunma oranı 2004 yılında %53,7 iken, 2016 yılında bu oranın 96,9 ' a yükseldiği görülmektedir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun ilk olarak 2013 yılında 6-18 yaş arasındaki öğrenciler üzerinde yaptığı, "Türkiye' de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması" na göre, öğrencilerin %46,3' ünün cep telefonu vardır ve cep telefonu olan öğrencilerin %75,5'i telefonunda internet bağlantısına sahiptir. Aynı araştırmaya göre öğrenciler cep telefonlarını olarak sırasıyla en çok "konuşmak", "mesajlaşmak", "internet" ve "oyun oynamak" için kullanmaktadır. RTÜK' ün ikinci olarak 2016 yılında 13-16 yaş grubundaki 8.sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı Medya Okuryazarlığı Araştırmasına göre, öğrencilerin %68,4 'ünde cep telefonu vardır ve cep telefonu olan öğrencilerin %83.1' inde cep telefonlarının internete bağlantısı bulunmaktadır. Aynı araştırmaya göre öğrenciler cep telefonlarını sırasıyla en çok "müzik dinlemek", "sosyal ağlara bağlanmak", "internet sitelerine girmek" ve "konuşmak" için kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Akıllı telefon kullanımı, kumar oynamaya benzer, bağımlılık oluşturan davranış geliştirme potansiyeline sahiptir (Duke and Montag, 2017). Kim, Cho ve Kim (2017)' e göre cep telefonu ve internetin bağımlılık yapma olasılığı yüksek olmasına rağmen, akıllı telefonun taşınabilir olması sayesinde, basit cep telefonu veya internette göre bağımlılık yapma riski daha fazladır. Ayrıca basit cep telefonları ile akıllı telefonlar arasındaki temel fark, akıllı telefonların tam internet erişimi sağlaması ve çeşitli uygulamaların uygulama mağazası vasıtasıyla telefonlara kolaylıkla indirilmesidir (Lee, Ahn, Choi ve Choi, 2014). Akıllı telefon bağımlılığıyla ilgili yapılan bir araştırmada akıllı telefon bağımlılığı (%8.4), internet bağımlılığından (%7.7) daha yüksek bulunmuştur (Kwo, vd., 2013a).

Cep telefonlarına veya akıllı telefonlara olan bağımlılık, DSM IV ve DSM V' te tanımlanmamış olmasına rağmen bireyin sosyal hayatında ve işinde ciddi bir problemdir. Bağımlı insanlar cep telefonu olmadığında depresif ve yalnız hissetmeye daha eğilimlidir (Takao, Takashi ve Kitamura, 2009).

Bianchi ve Philips (2005), cep telefonu bağımlılarının gösterdiği farklı belirtilerin tanımlandığı problemlerli cep telefonu ölçeğini geliştirmişler ve cep telefonu bağımlılarının, gerçek kullanımlarını ailelerinden ve arkadaşlarından sakladıklarını,

cep telefonu kullanımlarından dolayı finansal krizle karşı karşıya geldiklerini, bazen dalgın, anksiyeteli ve depresif hissettiklerini, cep telefonu kullanımını kesmek veya kontrol altına almada sürekli başarısızlıklar yaşadıklarını ve telefonun kullanımını acil durumlardan ve problemlerden kaçış olarak kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Casey (2012) ise akıllı telefon bağımlılığı semptomlarını şöyle sıralamıştır:

- Zararlı sonuçların önemsenmemesi,
- Akıllı telefon ile ilgili düşüncelerin zihni sürekli meşgul etmesi (yapılmış veya yapılacak etkinlikleri düşünme),
- Bağımlı olunan nesneye karşı olan aşırı isteği kontrol edememe,
- Verimlilikte kayıp (iş ya da sosyal yaşamda),
- Endişeli hissetme.

Kwon ve diğerleri (2013b) ise internet bağımlılığı semptomlarından yola çıkarak, bu belirtilerin aşırı akıllı telefon kullanımı için uygulanabilir olduğunu göstermiş ve akıllı telefon bağımlılığının kontrol kaybı, kaygı, geri çekilme belirtilerini ve toplumsal ve iş yaşamındaki olumsuz etkilerini içeren bir tanımlama yapmışlardır. Demirci ve diğerleri (2014) tutarlı olarak akıllı telefon bağımlılığını için, internet bağımlılığı tanımını temel alarak, kullanıcıların günlük yaşamını rahatsız edecek ölçüde aşırı kullanımı olarak tanımlamışlardır.

2.3.3. Akıllı Telefon Bağımlılığıyla İlgili Yurt İçi Ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Özkan ve Solmaz (2015) yaptığı bir çalışmada, Z kuşağı cep telefon bağımlılığını ve bu bağımlılığın onların sosyal ve kişisel yaşamını nasıl etkilediğini analiz etmiştir. 276 öğrenci ile yapılan bu çalışma sonucunda, akıllı telefonların onların yaşamının önemli bir parçası olduğu bulunmasına rağmen araştırmaya göre z kuşağı literatürde bilinen şekilde bağımlı olmadığı sonucuna varılmıştır.

Ünal (2015) yaptığı uzmanlık tez çalışmasında, üniversite öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılığı düzeyleri ile sosyodemografik veriler, internet ve sosyal paylaşım sitesi kullanımı ve diğer bağımlılık yapıcı maddeler arasındaki bağlantıyı belirlemek istemiştir. Çalışmada akıllı telefon bağımlılık düzeyleri, cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Diğer bir ifadeyle kız ve erkek öğrenciler arasında akıllı telefon bağımlılığı düzeyleri arasında fark yoktur. Ek olarak çalışmada akıllı telefon

kullanımının en önemli nedeni “internette sörf yapmak” ve “sosyal ağ kullanımı” olarak bulunmuştur.

Süler (2016) yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında, üniversite öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılığının öznel mutluluk düzeyine etkisini çeşitli değişkenler tarafından incelemiştir. Çalışmada akıllı telefon bağımlılığı ile öznel mutluluk düzeyleri arasında zıt yönde ve anlamlı bir bağlantı tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle, akıllı telefon bağımlılığı düzeyi arttıkça öznel mutluluk düzeyi azalmaktadır.

Eker (2016) yüksek lisans tez çalışmasında, lise öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılığı düzeyleri ile öznel iyi oluş düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonucunda akıllı telefon bağımlılığı ile öznel iyi oluş arasında zıt yönlü bir bağlantı tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle, akıllı telefon bağımlılığının artması öznel iyi oluş düzeyini azaltmaktadır.

Turgut (2016) doktora tezinde, Türkiye’de 9-16 yaş grubu çocukların mobil internet erişim ve kullanımı, internet kullanım becerileri ve etkinlikleri, internette karşılaştıkları riskler ve etkileri, risklerle başa çıkma stratejilerinin ortaya çıkarılmasını amaçlamıştır. Öğrencilerin internete en çok evlerinde ve evlerinde de en çok kendi odalarında erişim sağladıkları görülmüştür. İnternete en çok akıllı telefonlar ve tabletlerden erişim sağladıkları bulunmuştur. Ayrıca çocukların erken yaşlarda akıllı telefonlara sahip oldukları ve her iki çocuktan birinin de internet veya akıllı telefon bağımlılığına yönelik davranışlar gösterdikleri ortaya çıkmıştır.

Savcı ve Aysan (2017) araştırmasında internet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığı gibi dört teknolojik bağımlılığın sosyal bağımlılığı yordayıcı etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda bu teknolojik bağımlılıkların sosyal bağımlılığı önemli ölçüde negatif olarak yordadığı görülmüştür. Diğer bir ifadeyle teknolojik bağımlılığı daha yüksek olan bireylerin sosyal bağımlılıklarının daha düşük olduğu söylenebilir.

Takao, Takahashi ve Kitamura (2009) yaptığı çalışmada, problemlerli cep telefonu kullanımı ve kişilik özelliklerini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, onaylanma isteği problemlerli internet kullanımı ile yakın ilişkili, kısa mesaj okuma ve yazmada harcanan zaman ile zayıf ilişkili bulunmuştur. Ayrıca yalnızlık, problemlerli cep telefonu kullanımını yordamamaktadır.

Beranuy ve diğerklerinin (2009) çalışmasında, internet ve cep telefonunun problemlili kullanımı ve onun psikolojik sıkıntı ve zihinsel hastalıkların belirtileriyle ilişkisi ve algılanan duygusal zekanın bu ilişkideki muhtemel rolünü araştırmıştır. Sonuç olarak, psikolojik sıkıntı hem internet hem de cep telefonunun problemlili kullanımı ile ilişkili bulunmuştur. Cep telefonu ölçeğinde kadınların puanı erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Algılanan duygusal zekanın bileşenleri, internet ve cep telefonunun problemlili kullanım ile daha az bağlantılı bulunmuştur.

Lu ve diğerklerinin (2011) araştırmasında, internet ve cep telefonu kısa mesaj bağımlılığını çeşitli ruh halleri ile beraber incelemiştirlerdir. Araştırma sonucunda, depresyon internet bağımlılığı ve kısa mesaj bağımlılığı ile bağlantılı bulunmuştur. Anksiyetenin ise kısa mesaj bağımlılığı ile negatif ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lee ve diğerkleri (2014) çalışmasında, akıllı telefon kullanıcılarının kompülsif davranışları, psikolojik özellikleri ve bu kompülsif davranışlarının sebep olduğu stres arasındaki ilişkiyi sorgulamıştır. Araştırma sonucuna göre, kompülsif akıllı telefon kullanımı ve teknostres ile kontrol merkezi, sosyal etkileşim anksiyetesi, materyalizm ve dokunma ihtiyacı gibi psikolojik boyutlarla pozitif ilişkili bulunmuştur.

Bian ve Leung (2014) yaptığı bir çalışmada, yalnızlık ve utangaçlık gibi psikolojik durumların akıllı telefon bağımlılığı semptomlarını açıklayıp açıklayamadığını ve ayrıca toplumsal ilişkilerde akıllı telefon kullanımının rolünü ve akıllı telefon bağımlılığını araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda, yalnızlık ve utangaçlık puanları yüksek olan öğrencilerin akıllı telefonlara bağımlı olma ihtimalinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Fowler ve Noyes (2015), genç yetişkinlerin cep telefonu algılarını ortaya çıkarmak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışmada her üniversite öğrencisinin kendi cep telefonu olduğu, telefonlarda en çok alarm, internet, mesajlaşma, Facebook ve arama gibi özellikleri kullandıklarını bulmuşlardır.

Kim, Cho ve Kim (2017), üniversite öğrencilerinde, yetişkin bağıllığı ve akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkide yalnızlık ve depresyonun aracı etkisini araştırdığı çalışmada, bağlanma anksiyetesi, yalnızlık, depresyon ve akıllı telefon bağımlılığı arasında pozitif ilişkiler bulmuşlardır. Bağlanma anksiyetesinin

yalnızlıkla doğrudan, yalnızlık aracılığıyla da depresyon üzerinde dolaylı etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Bağlanmadan kaçınma davranışı ile akıllı telefon bağımlılığı arasında negatif yönde ilişki bulunmuştur.

Kraus, Wechsung ve Möller (2017), kullanıcıların akıllı telefonlarda güvenlik ve gizlilik faaliyetleri ile birlikte karşılamak amacıyla oldukları psikolojik ihtiyaçları öğrenmek için bir çalışma yapmışlardır. Başka bir deyişle bu çalışma, çeşitli psikolojik ihtiyaçların akıllı telefonlarda güvenlik ve gizlilik eylemlerini nasıl etkilediğini araştırmıştır. Araştırma, mülakat ve online anket olarak iki ayrı şekilde olmuştur. Çalışma sonucunda mülakat, akıllı telefonlarda güvenlik ve diğer ihtiyaçların, güvenlik ve gizlilik faaliyetleri için motive edici bir rol oynadığını göstermekte iken, online çalışma bunu desteklemeyerek, onun yerine özerklik, dürtü gibi farklı ihtiyaçların güvenlik ve gizlilik faaliyetleri için motive edici olduğunu ifade etmiştir.

Duke ve Montag (2017), akıllı telefon bağımlılığı, akıllı telefon kullanımından dolayı oluşan kesintiler ya da aralar ve işle ilgili verimliliği araştırmak için bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada, akıllı telefon bağımlılığıyla azalan iş verimi arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle bireylerin iş saatleri boyunca akıllı telefonlarda çok zaman harcamaları iş verimliliğinde düşüşe neden olmaktadır. Ek olarak akıllı telefon bağımlılığı daha çok miktarda boş vakti akıllı telefonda harcamakla ilişkili bulunmuştur. Ayrıca işle ilgili olmayan günlük aktivitelerde akıllı telefon kullanımının negatif etkisi olduğu araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir.

Sigerson ve diğerlerinin (2017) yaptıkları araştırmada ilk olarak, dört yaygın teknoloji bağımlılığının birbirleriyle arasındaki ilişki test edilmiştir. Bu teknoloji bağımlılıkları: İnternet bağımlılığı, İnternet Oyun Bozukluğu, Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Facebook bağımlılığıdır. İkinci olarak, bu araştırma teknoloji bağımlılığının, diğer davranışsal bağımlılıklarla (problemlerle kumar oynama gibi) ve madde bağımlılığı (alkol kullanım bozukluğu gibi) ile nasıl ilişkili olduğunu incelemektedir. Araştırma sonucunda, bağımlılığın her türü anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur. Teknoloji bağımlılığının dört yaygın türü arasındaki ilişkiler, problemlerle kumar oynama ve alkol kullanım bozukluğu ile olan ilişkilerinden daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak, problemlerle kumar oynama, alkol kullanım bozukluğuna göre teknoloji bağımlılığı ile daha fazla ilişkili bulunmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada lise öğrencilerinin zorbalık eğilimleri, duygusal özerklikleri ve akıllı telefon bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi için “ilişkisel tarama modeli” kullanılmıştır.

İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2015).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinin Tuzla ilçesinde, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı liselerde okullarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenmiş, İstanbul ili Tuzla ilçesinde liselerde öğrenim gören 366 öğrenci oluşturmuştur.

Basit tesadüfi örnekleme, her bir örnekleme birimine eşit seçilme olasılığı vererek seçilen birimlerin örnekleme alındığı yöntemdir (Büyüköztürk, vd., 2016).

Tablo 3.1. Demografik Değişkenlerin Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişkenler	Grup	F	%
Cinsiyet	Kız	174	47,5
	Erkek	192	52,5
Sınıf düzeyi	9. sınıf	161	45
	10.sınıf	104	28,4
	11.sınıf	67	13,3
	12.sınıf	34	9,3

Tablo 3.1’ de görüldüğü üzere araştırmaya katılan örneklemin 174’ ü kız (%47.5), 192’ si erkek (52.5) öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin 161’i dokuzuncu sınıf

(%45), 104'ü onuncu sınıf (28.4), 67'si onbirinci sınıf (13.3), 34'ü onikinci sınıfa (%9.3) gitmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılacak veri toplama araçları şunlardır:

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından öğrencilere uygulanmak üzere hazırlanan kişisel bilgi formunda lise öğrencilerinin demografik özellikleri tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu formda öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Kişisel bilgi formunda öğrencilere yönelik 5 soru bulunmaktadır.

3.3.2. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği

Araştırmada öğrencilere uygulanacak olan “Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği” orijinal formu 2013 yılında Kwon ve diğerleri tarafından geliştirilmiştir. Orijinal form ilk olarak 33 maddeden oluşmuş ve daha sonra ölçeğin kısa 10 maddelik formu 343 erkek, 197 kız toplam 547 kişiye uygulanarak geliştirilmiştir. Orijinal kısa formu 5’li likert olarak hazırlanmıştır.

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması ise 2014 yılında Akın ve diğerleri tarafından gerçekleştirilmiştir. 312 lise öğrencisine uygulanan ölçek, beş öğretim üyesi tarafından Türkçe’ye uyarlanarak, Türkiye’de uygulanabilir hale getirilmiştir.

Kwon ve diğerleri tarafından 2013 yılında geliştirilen “Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği”nin geçerlik çalışmalarında “İnternet Bağımlılığı Ölçeği” ve “Akıllı Telefon Bağımlılığına Yatkınlık Ölçeği” kullanılmıştır. İnternet Bağımlılığı Ölçeği için korelasyon katsayısı .42 ve Akıllı Telefon Bağımlılığına Yatkınlık Ölçeği için .76 şeklinde pozitif yönde ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu ile 33 maddelik uzun formu arasında korelasyon katsayısı .96 pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Akıllı telefon bağımlılığının Türkçe’ye uyarlanma sürecinde ise geçerlik çalışması olarak Akın ve diğerleri tarafından 2014 yılında yapılan, yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analizinde ölçek, orijinal yapısında olduğu gibi tek boyut olarak uyum vermiştir ($\chi^2=56.92$, $sd=31$, $RMSEA= .52$, $NFI= .96$, $NFI= .97$, $CFI= .98$, $IFI= .98$, $RFI= .94$, $GFI= .96$ ve $SRMR= .040$).

Kwon ve diğeri tarafından 2013 yılında geliştirilen “Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği”nin güvenilirlik çalışmalarında Cronbach Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısı .91 olarak bulunmuştur.

2014 yılında Akın ve diğeri tarafından Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanmasında Cronbach Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısı .88 olarak tespit edilmiştir. Düzeltilmiş madde toplam korelasyon sayıları ise .43 ile .76 arasındadır.

Kwon ve diğeri (2013) tarafından geliştirilen ve Akın ve diğeri (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanan “Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği” 10 maddeden oluşmakta olup 5'li likert olarak derecelendirilmiştir ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte tüm maddeler için *Kesinlikle Katılmıyorum (1)*, *Kısmen Katılmıyorum (2)*, *Kararsızım (3)*, *Kısmen Katılıyorum (4)*, *Kesinlikle Katılıyorum (5)* şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekte alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan ise 50 puan şeklindedir. Akıllı telefon bağımlılığı ölçeğinden alınan yüksek puan bağımlılık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır.

Bu araştırma kapsamında yapılan güvenilirlik çalışmasında Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği'nin Cronbach alfa değeri toplam puan için .78 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Duygusal Özerklik Ölçeği

Araştırmada öğrencilere uygulanacak olan “Duygusal Özerklik Ölçeği” orijinal formu 1986 yılında Steinberg ve Silverberg tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, ikisi bilişsel, ikisi duyuşsal toplam dört alt boyuttan meydana gelmektedir. Bilişsel alt boyutlar “idealleştirmeme” ve “anababayı birey olarak görme” dir. Duyuşsal alt boyutlar ise “bağımsızlık” ve “bireyleşme” dir. Orijinal ölçek 20 maddeden oluşmaktadır.

Duygusal Özerklik Ölçeği'nin Türkçe formunda üç alt boyut vardır. Bunlar; idealleştirmeme, bağımsızlık ve bireyleşme'dir. 14 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin orijinal dili İngilizce'dir..

Duygusal Özerklik Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanma sürecinde Deniz, Çok ve Duyan tarafından 720 ergen üzerinde yürütülen çalışmadan elde edilen verilere uygulanan doğrulayıcı faktör analizinde uyum indeksi değerleri: $\chi^2=317.43$, $\chi^2/sd= 4.29$, RMSEA= .068, NFI= .91, CFI=.93, AGFI= .90, GFI= .93, SRMR= .0062 olarak bulunmuştur. Yapılan analiz sonucunda; örtük değişkenlerin gözlenen değişkenleri

açıklama oranlarının idealleştirmeme alt boyut için .48 ile .63 arasında, bağımsızlık alt boyut için .27 ile .52 arasında ve bireyleşme alt boyut için .31 ile .71 arasında değiştiği görülmüştür.

Steinberg ve Silverberg tarafından 1986 yılında geliştirilen “Duygusal Özerklik Ölçeği” nin güvenirlik çalışmalarında Cronbach Alfa iç tutarlık güvenirlik katsayısı ölçeğin bütünü için .75 olarak bulunmuştur. Yine orijinal kültürde alt boyutlar için Cronbach Alfa değerleri ise İdealleştirmeme alt boyutu için .63, ana-babayı birey olarak görme alt boyutu için .61, bağımsızlık alt boyutu için .51 ve bireyleşme alt boyutu için .60’tır.

Deniz, Çok ve Duyan tarafından Duygusal Özerklik Ölçeği’nin Türkçe’ye uyarlanmasında Cronbach Alfa iç tutarlık güvenirlik katsayısı ölçeğin bütünü için .79, idealleştirmeme alt boyutu için .71, bağımsızlık alt boyutu için .64 ve bireyleşme alt boyutu için .67 olarak bulunmuştur.

Steinberg ve Silverberg (1986) tarafından geliştirilen ve Deniz, Çok ve Duyan (2013) tarafından Türkçe’ye uyarlanan “Duygusal Özerklik Ölçeği” 14 maddeden oluşmakta olup, 3 alt boyuttan oluşmaktadır. 4’lü likert olarak derecelendirilmiştir. 4, 6, 10, 12 ve 14. maddeler ters maddelerdir ve tersine kodlanmaktadır. Ölçekte tüm maddeler için *Bana hiç uygun değil(1)*, *Bana uygun değil(2)*, *Bana uygun(3)*, *Bana tamamen uygun(4)* şeklinde puanlanmaktadır.

Bu araştırma kapsamında yapılan güvenirlik çalışmasında Duygusal Özerklik Ölçeği’nin Cronbach alfa değeri toplam puan için .75 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Zorbalık Eğilim Ölçeği

Araştırmada öğrencilere uygulanacak olan “ Zorbalık Eğilim Ölçeği” Dölek (2002) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek bireysel olarak veya grup şeklinde öğrencilere uygulanabilir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının örneklemi 5., 6., 7., 8. sınıfta eğitim gören 252 kız ve 188 erkek öğrencidir. 26 madde ve 6 alt ölçekten meydana gelmektedir. Bunlar; olumsuz yansıtma (5 madde), duygusal paylaşım eksikliği (6 madde), haklı görme (4 madde), başkalarını üzme (4 madde), gücü kullanma (6 madde) ve rahatsız olmama (1 madde) alt ölçekleridir. 26 maddenin 9 tanesi tersine puanlanan maddelerdir.

Ölçeğin iç tutarlık güvenirliği için Cronbach Alfa katsayısı .67’ dir ve tüm alt testlerin Cronbach Alfa katsayıları da .50’nin üzerindedir. Duygusal paylaşım

eksikliği, üzme ve güçlü olmak boyutları dışındaki diğer boyutların ve ölçeğin toplamının güvenilir olduğu saptanmıştır.

Ölçek, 4'lü likert tipi ölçektir. Ölçek *Kesinlikle Katılıyorum (4)*, *Katılıyorum (3)*, *Katılmıyorum (2)*, *Kesinlikle Katılmıyorum (1)* şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puan arttıkça zorbalık eğilim düzeyi de artmaktadır.

Bu araştırma kapsamında yapılan güvenilirlik çalışmasında Zorbalık Eğilim Ölçeği'nin Cronbach alfa değeri toplam puan için .84 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma için evreni temsil ettiği düşünülen ve örnekleme oluşturan lise öğrencileri basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilerek ölçekler öğrencilere uygulanmıştır. Ölçekler uygulanırken gönüllülük esası dikkate alınmıştır ve bu şekilde ölçeklerin içtenlikle cevaplanması amaçlanmıştır. Ek olarak ölçek sonuçlarının araştırma için kullanıldığını gizlilik ilkesi doğrultusunda, sonuçların diğer kişilerle paylaşılmayacağı açıklanarak güven sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca ölçeklerin üzerine isim, sınıf veya okul yazılmaması istenmiştir.

Ölçekler 2017 yılının Mayıs ayında uygulanmıştır. Uygulama sırasında zaman sınırı verilmemiştir. Uygulama süresi yaklaşık 20 dakika sürmüştür.

Ölçeklerin Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim kurumlarında uygulanması nedeni ile ilgili valilik ve milli eğitim müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan tüm ölçek ve alt boyutların ortalamaları, standart sapmaları, minimum ve maksimum değerleri bulunmuş ve tablo halinde özetlenmiştir.

Araştırmanın sorularına yönelik olarak yapılan analizlerde öncelikle uygun istatistik yöntemlerini belirlemek için normallik testleri yapılmıştır. Bu amaçla Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov testi eldeki verilerin, tanımlanmış bir evrenin normal olasılık dağılımına uyup uymadığını sınama esasına dayanmaktadır. Yapılan test sonucunda verilerin normal dağılım sergilemediği görülmüştür. Bu nedenle araştırma sorularına yanıt ararken parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Buna göre; öğrencilerin zorbalık eğilimleri, duygusal özerklikleri ve akıllı telefon bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemek için Spearman Korelasyon analiz yöntemi kullanılmıştır. Öğrencilerin zorbalık eğilimleri,

duygusal özerklikleri ve akıllı telefon bağımlılıklarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek için Mann-Whitney U Testi kullanılırken, kardeş sayısına, sınıf düzeyine, anne ve baba eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek için ise Kruskal-Wallis Testi kullanılmıştır.

Ölçekler toplam 530 kişiye uygulanmış ve 164'ü çeşitli sebeplerden ötürü elenerek 366 kişiden elde edilen verilere göre işlem gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama araçlarından elde edilen bilgiler bilgisayar ortamına sayısal ifade olarak aktarılmış ve bu bilgiler “Sosyal Bilimler İçin İstatistiksel Paket Programı”(SPSS 18) vasıtasıyla istatistiksel sonuçlara çevrilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın sorularına ilişkin bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Akıllı Telefon Bağımlılığı, Duygusal Özerklik ve Zorbalık Eğilimi Ölçekleri ve Alt Boyutlarının Betimsel İstatistik Sonuçları

Ölçekler	Madde Sayısı	\bar{X}	Ss	Minimum	Maximum
Akıllı Telefon Bağımlılığı	10	26.64	9.51	11.00	49.00
Duygusal Özerklik	14	33.41	7.12	14.00	55.00
-İdealleştirmeme	5	11.54	3.28	5.00	20.00
-Bağımsızlık	4	9.52	2.57	4.00	16.00
-Bireyleşme	5	12.34	3.49	5.00	20.00
Zorbalık Eğilimi	26	50.81	10.40	26.00	86.00
-Olumsuz Yansıtma	5	8.88	2.98	5.00	19.00
-Duygusal Paylaşım	6	10.50	2.81	6.00	19.00
-Haklı Görme	4	10.38	2.71	4.00	16.00
-Başkalarını Üzme	4	7.27	2.31	4.00	16.00
-Gücü Kullanma	6	11.97	3.53	6.00	24.00
-Rahatsız Olmama	1	1.86	0.98	1.00	4.00

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi örneklemden elde edilen Akıllı Telefon Bağımlılığı’ nın aritmetik ortalaması 26.64 (Ss=9.51) olarak bulunmuştur. Duygusal Özerklik ’in aritmetik ortalaması 33.41 (Ss= 7.12) İdealleştirmeme alt boyutunun aritmetik ortalaması 11.54 (Ss= 3.28) ve Bağımsızlık alt boyutunun aritmetik ortalaması 9.52 (Ss= 2.57), Bireyleşme alt boyutunun aritmetik ortalaması 12.34 (Ss= 3.49) olarak bulunmuştur. Zorbalık Eğilim Ölçeği’nin aritmetik ortalaması 50.81 (Ss= 10.40), Olumsuz Yansıtma alt boyutunun aritmetik ortalaması 8.88 (Ss= 2.98), Duygusal Paylaşım aritmetik ortalaması 10.50 (Ss= 2.81), Haklı Görme alt boyutunun aritmetik ortalaması 10.38 (Ss= 2.71), Başkalarını Üzme alt boyutunun aritmetik ortalaması 7.27 (Ss= 2.31), Gücü Kullanma alt boyutunun aritmetik ortalaması 11.97 (Ss= 3.53) ve Rahatsız Olmama alt boyutunun aritmetik ortalaması 1.86 (Ss= 0.98) olarak bulunmuştur.

Tablo 4.2. Öğrencilerin Akıllı Telefon Bağımlılığı, Duygusal Özerklik ve Zorbalık Eğilimi Ölçekleri Ve Alt Boyutlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Değişkenler		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Akıllı Telefon B.	Kız	174	203.00	35322.50	13310.50	.001*
	Erkek	192	165.83	31838.50		
Duygusal Özerklik	Kız	174	192.24	33449.50	15183.50	.132
	Erkek	192	175.58	33711.50		
-İdealleştirmeme	Kız	174	202.02	35151.50	13481.50	.001*
	Erkek	192	166.72	32009.50		
-Bağımsızlık	Kız	174	182.86	31818.50	16593.50	.912
	Erkek	192	184.08	35342.50		
-Bireyleşme	Kız	174	184.12	32037.50	16595.50	.914
	Erkek	192	182.93	35123.50		
Zorbalık	Kız	174	162.49	28273.50	13048.50	.000*
	Erkek	192	202.54	38887.50		
-Olumsuz Yansıtma	Kız	174	174.52	30366.00	15141.00	.119
	Erkek	192	191.64	36795.00		
-Duygusal Paylaşım E	Kız	174	175.76	30583.00	15358.00	.180
	Erkek	192	190.51	36578.00		
-Haklı Görme	Kız	174	166.24	28926.00	13701.00	.003*
	Erkek	192	199.14	38235.00		
-Başkalarını Üzme	Kız	174	171.27	29801.00	14576.00	.034*
	Erkek	192	194.58	37360.00		
-Gücü Kullanma	Kız	174	160.35	27901.00	12676.00	.000*
	Erkek	192	204.48	39260.00		
-Rahatsız Olmama	Kız	174	179.27	31193.00	15968.00	.434
	Erkek	192	187.33	35968.00		

*p<.05

Öğrencilerin akıllı telefon bağımlılığı, duygusal özerklik ve zorbalık eğilimleri düzeylerinin ve bu ölçeklerin alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre fark gösterip göstermediğinin incelendiği Mann-Whitney U Testinin sonucunda; öğrencilerin akıllı telefon bağımlılığı puanları cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermektedir (U= 13310.50, p<.05). Sıra ortalamaları dikkate alındığında kız öğrencilerde akıllı telefon bağımlılığı erkek öğrencilere göre daha yüksektir.

Duygusal Özerklik puanı, Bireyleşme ve Bağımsızlık alt boyutları puanları öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermemiştir.

Öğrencilerin İdealleştirmeme alt boyutu cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir (U= 13481.50, $p<.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında kızların idealleştirmeme düzeyleri erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Öğrencilerin Zorbalık Eğilim Düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermektedir (U= 13048.50, $p<.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında erkeklerin zorbalık eğilimlerinin kızlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Olumsuz Yansıtma, Duygusal Paylaşım Eksikliği ve Rahatsız Olmama gibi Zorbalık alt boyutları puanları öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermemiştir.

Öğrencilerin Haklı Görme alt boyutları cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermektedir (U=13701.00, $p<.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında erkeklerin haklı görme boyutlarının kızlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Başkalarını Üzme alt boyutu öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir (U=14576.00, $p<.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında erkeklerin başkalarını üzme düzeyleri kızlara göre daha yüksektir.

Gücü Kullanma alt boyutu öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir (U= 12676.00, $p<.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında erkeklerin kızlara göre gücü kullanma düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3.Öğrencilerin Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler		N	Sıra Ortalaması	sd	Ki Kare	p	Anlamlı Fark
Kardeş Sayısı	A. Kardeşim Yok	24	172.81	3	.750	.861	
	B.1	109	178.43				
	C.2	120	187.33				
	D.3 ve üstü	113	186.60				
Sınıf Düzeyi	A. 9.sınıf	161	180.36	3	.611	.894	
	B.10.sınıf	104	190.29				
	C.11.sınıf	67	180.99				
	D.12.sınıf	34	182.56				
Anne Eğitim	A.Okuryazar değil	17	187.59	3	1.099	.777	
	B.İlkokul-Ortaokul	263	186.29				
	C.Lise	74	172.01				
	D.Üniversite	12	187.38				
Baba Eğitim	A. Okur yazar değil	3	239.50	3	1.493	.684	
	B.İlkokul-Ortaokul	226	186.29				
	C.Lise	117	176.63				
	D.Üniversite	20	183.78				

Tablo 4.3'te görüldüğü üzere öğrencilerin akıllı telefon bağımlılık düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=.750$, $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “2 kardeş” (187.33), en düşük ortalama ise ” kardeşim yok” (172.81) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin akıllı telefon bağımlılık düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=.611$, $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “10.sınıf” (190.29), en düşük ortalama ise “9.sınıf” (180.36) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin akıllı telefon bağımlılık düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=1.099$, $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “okuryazar değil” (187.59), en düşük ortalama ise “lise” (172.01) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin akıllı telefon bağımlılık düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=1.493$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en

yüksek ortalama “okuryazar değil” (239.50), en düşük ortalama ise “lise” (176.63) değişkeninde görülmüştür.

Tablo 4.4.Öğrencilerin Duygusal Özerklik Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki Kare	p	Anlamlı Fark
Kardeş Sayısı	A. Kardeşim Yok	24	162.77	3	7.453	.059
	B.1	109	163.98			
	C.2	120	192.06			
	D.3 ve üstü	113	197.64			
Sınıf Düzeyi	A. 9.sınıf	161	174.75	3	2.648	.449
	B.10.sınıf	104	190.55			
	C.11.sınıf	67	184.01			
	D.12.sınıf	34	202.34			
Anne Eğitim	A.Okuryazar değil	17	188.35	3	3.497	.321
	B.İlkokul-Ortaokul	263	187.32			
	C.Lise	74	177.15			
	D.Üniversite	12	132.00			
Baba Eğitim	A. Okuryazar değil	3	177.67	3	.087	.993
	B.İlkokul-Ortaokul	226	184.71			
	C.Lise	117	181.91			
	D.Üniversite	20	180.03			

Tablo 4.4’te görüldüğü üzere öğrencilerin duygusal özerklik düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=7.453$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “3 kardeş ve üstü “ (197.64), en düşük ortalama ise ” kardeşim yok” (162.77) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin duygusal özerklik düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=2.648$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “12.sınıf” (202.34), en düşük ortalama ise “9.sınıf” (174.75) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin duygusal özerklik düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=3.497$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “okuryazar değil” (188.35), en düşük ortalama ise “üniversite” (132.00) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin duygusal özerklik düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=.087$ $p>.0$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “ilkokul-ortaokul” (184.71), en düşük ortalama ise “okuryazar değil” (177.67) değişkeninde görülmüştür.

Tablo 4.5.Öğrencilerin Duygusal Özerklik Ölçeği İdealleştirmeme Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki Kare	p	Anlamlı Fark
Kardeş Sayısı	A. Kardeşim Yok	24	162.29	3	2.993	.393
	B.1	109	174.80			
	C.2	120	185.24			
	D.3 ve üstü	113	194.55			
Sınıf Düzeyi	A. 9.sınıf	161	173.74	3	3.450	.327
	B.10.sınıf	104	188.64			
	C.11.sınıf	67	186.83			
	D.12.sınıf	34	207.43			
Anne Eğitim	A.Okuryazar değil	17	202.47	3	.993	.803
	B.İlkokul-Ortaokul	263	182.68			
	C.Lise	74	185.20			
	D.Üniversite	12	164.13			
Baba Eğitim	A. Okuryazar değil	3	173.83	3	1.229	.746
	B.İlkokul-Ortaokul	226	182.46			
	C.Lise	117	181.47			
	D.Üniversite	20	208.63			

Tablo 4.5’te görüldüğü üzere öğrencilerin idealleştirmeme alt boyutu düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=2.993$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “3 kardeş ve üstü” (194.55), en düşük ortalama ise “kardeşim yok” (162.29) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin idealleştirmeme alt boyutu düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=3.450$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “12.sınıf” (207.43 en düşük ortalama ise “9.sınıf” (173.74) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin idealleştirmeme alt boyutu düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=.993$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en

yüksek ortalama “okuryazar değil” (202.47), en düşük ortalama ise “üniversite” (164.13) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin idealleştirmeme alt boyutu düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=1.229$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “üniversite” (208.63), en düşük ortalama ise “okuryazar değil” (173.83) değişkeninde görülmüştür.

Tablo 4.6.Öğrencilerin Duygusal Özerklik Ölçeği Bağımsızlık Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki Kare	p	Anlamlı Fark
Kardeş Sayısı	A. Kardeşim Yok	24	204.13	3	4.109	.250
	B.1	109	167.58			
	C.2	120	190.78			
	D.3 ve üstü	113	186.74			
Sınıf Düzeyi	A. 9.sınıf	161	172.12	3	3.729	.292
	B.10.sınıf	104	189.38			
	C.11.sınıf	67	198.73			
	D.12.sınıf	34	189.41			
Anne Eğitim	A.Okuryazar değil	17	154.82	3	2.650	.449
	B.İlkokul-Ortaokul	263	186.17			
	C.Lise	74	185.91			
	D.Üniversite	12	150.63			
Baba Eğitim	A. Okuryazar değil	3	97.00	3	2.485	.478
	B.İlkokul-Ortaokul	226	184.72			
	C.Lise	117	185.80			
	D.Üniversite	20	169.28			

Tablo 4.6’te görüldüğü üzere öğrencilerin bağımsızlık alt boyutu düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=4.109$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “kardeşim yok” (204.13), en düşük ortalama ise “1 kardeş” (167.58) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin bağımsızlık alt boyutu düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=3.729$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “11.sınıf” (198.73), en düşük ortalama ise “9.sınıf” (172.12) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin bağımsızlık alt boyutu düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=2.650$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “ilkokul-ortaokul” (186.17), en düşük ortalama ise “üniversite” (150.63) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin bağımsızlık alt boyutu düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=2.485$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “lise” (185.80), en düşük ortalama ise “okuryazar değil” (97.00) değişkeninde görülmüştür.

Tablo 4.7.Öğrencilerin Duygusal Özerklik Ölçeği Bireyleşme Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki Kare	p	Anlamlı Fark
Kardeş Sayısı	A. Kardeşim Yok	24	153.52	3	6.362	.095
	B.1	109	168.38			
	C.2	120	194.33			
	D.3 ve üstü	113	192.95			
Sınıf Düzeyi	A. 9.sınıf	161	183.92	3	1.269	.736
	B.10.sınıf	104	189.63			
	C.11.sınıf	67	171.39			
	D.12.sınıf	34	186.65			
Anne Eğitim	A.Okuryazar değil	17	174.41	3	4.761	.190
	B.İlkokul-Ortaokul	263	189.94			
	C.Lise	74	170.56			
	D.Üniversite	12	135.04			
Baba Eğitim	A. Okuryazar değil	3	203.33	3	.598	.897
	B.İlkokul-Ortaokul	226	185.02			
	C.Lise	117	182.71			
	D.Üniversite	20	167.90			

Tablo 4.7’de görüldüğü üzere öğrencilerin bireyleşme alt boyutu düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=6.362$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “2 kardeş” (187.33), en düşük ortalama ise “kardeşim yok” (153.52) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin bireyleşme alt boyutu düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=1.269$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek

ortalama “10.sınıf” (189.63), en düşük ortalama ise “11.sınıf” (171.39) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin bireyleşme alt boyutu düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=4.761$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “ilkokul-ortaokul” (189.94), en düşük ortalama ise “üniversite” (135.04) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin bireyleşme alt boyutu düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=.598$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “okuryazar değil” (203.33), en düşük ortalama ise “üniversite” (167.90) değişkeninde görülmüştür.

Tablo 4.8.Öğrencilerin Zorbalık Eğilim Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki Kare	p	Anlamlı Fark	
Kardeş Sayısı	A. Kardeşim Yok	24	186.94	3	.940	.816	
	B.1	109	189.16				
	C.2	120	176.17				
	D.3 ve üstü	113	185.09				
Sınıf Düzeyi	A. 9.sınıf	161	182.52	3	2.161	.540	
	B.10.sınıf	104	188.53				
	C.11.sınıf	67	169.85				
	D.12.sınıf	34	199.68				
Anne Eğitim	A.Okuryazar değil	17	165.68	3	8.250	.041*	B-C
	B.İlkokul-Ortaokul	263	175.53				
	C.Lise	74	213.86				
	D.Üniversite	12	196.21				
Baba Eğitim	A. Okuryazar değil	3	303.50	3	4.366	.225	
	B.İlkokul-Ortaokul	226	183.89				
	C.Lise	117	177.96				
	D.Üniversite	20	193.48				

* $p<.05$

Tablo 4.8’de görüldüğü üzere öğrencilerin zorbalık eğilim düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=.940$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “1 kardeş” (189.16), en düşük ortalama ise “2 kardeş” (176.17) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin zorbalık eğilim düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=2.161$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “12.sınıf” (199.68), en düşük ortalama ise “11.sınıf” (169.85) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin zorbalık eğilim puanları öğrencilerin annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermektedir $\chi^2(3)=8.25$, $p<.05$. Mann Whitney U testi ile yapılan çoklu karşılaştırmalar sonucunda bu farkın İlkokul-Ortaokul ve Lise arasında olduğu bulunmuştur ($U= 7678.0$). Başka bir ifadeyle anne eğitim düzeyi lise olan öğrenciler, anne eğitim düzeyi ilkokul-ortaokul olan öğrencilere göre daha fazla zorbalık eğilimi göstermektedir.

Öğrencilerin zorbalık eğilim düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=4.366$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “okuryazar değil” (303.50), en düşük ortalama ise “lise” (177.96) değişkeninde görülmüştür.

Tablo 4.9.Öğrencilerin Zorbalık Eğilim Ölçeği Olumsuz Yansıtma Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki Kare	p	Anlamlı Fark
Kardeş Sayısı	A. Kardeşim Yok	24	165.13	3	1.165	.761
	B.1	109	186.61			
	C.2	120	182.75			
	D.3 ve üstü	113	189.35			
Sınıf Düzeyi	A. 9.sınıf	161	184.79	3	1.495	.683
	B.10.sınıf	104	191.07			
	C.11.sınıf	67	172.17			
	D.12.sınıf	34	176.56			
Anne Eğitim	A.Okuryazar değil	17	177.18	3	5.631	.131
	B.İlkokul-Ortaokul	263	177.97			
	C.Lise	74	208.51			
	D.Üniversite	12	159.38			
Baba Eğitim	A. Okuryazar değil	3	262.33	3	2.550	.466
	B.İlkokul-Ortaokul	226	186.22			
	C.Lise	117	179.03			
	D.Üniversite	20	167.03			

Tablo 4.9’da görüldüğü üzere öğrencilerin olumsuz yansıtma düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=1.165$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “3 ve üstü” (189.35), en düşük ortalama ise “kardeşim yok” (165.13) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin olumsuz yansıtma alt boyutu düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=1.495$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “10.sınıf” (191.07), en düşük ortalama ise “11.sınıf” (172.17) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin olumsuz yansıtma alt boyutu düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=5.631$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “lise” (208.51), en düşük ortalama ise “üniversite” (159.38) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin olumsuz yansıtma alt boyutu düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=2.550$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “okuryazar değil” (262.33), en düşük ortalama ise “üniversite” (167.03) değişkeninde görülmüştür.

Tablo 4.10.Öğrencilerin Zorbalık Ölçeği Duygusal Paylaşım Eksikliği Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki Kare	p	Anlamlı Fark
Kardeş Sayısı	A. Kardeşim Yok	24	168.33	3	.890	.761
	B.1	109	181.61			
	C.2	120	182.75			
	D.3 ve üstü	113	189.35			
Sınıf Düzeyi	A. 9.sınıf	161	195.94	3	7.722	.052
	B.10.sınıf	104	187.08			
	C.11.sınıf	67	164.04			
	D.12.sınıf	34	151.99			
Anne Eğitim	A.Okuryazar değil	17	184.65	3	4.825	.185
	B.İlkokul-Ortaokul	263	177.82			
	C.Lise	74	206.72			
	D.Üniversite	12	163.25			
Baba Eğitim	A. Okuryazar değil	3	198.50	3	.568	.904
	B.İlkokul-Ortaokul	226	186.43			
	C.Lise	117	178.28			
	D.Üniversite	20	178.63			

Tablo 4.10’da görüldüğü üzere öğrencilerin duygusal paylaşım eksikliği alt boyutu düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2 (3)=.890$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “3 kardeş ve üstü” (189.35), en düşük ortalama ise “kardeşim yok” (168.33) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin duygusal paylaşım eksikliği alt boyutu düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2 (3)=7.722$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “9.sınıf” (195.94), en düşük ortalama ise “12.sınıf” (151.99) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin duygusal paylaşım eksikliği alt boyutu düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2 (3)= 4.825$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “lise” (206.72), en düşük ortalama ise “üniversite” (163.25) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin duygusal paylaşım eksikliği alt boyutu düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2 (3)=.568$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “okuryazar değil” (198.50), en düşük ortalama ise “lise” (178.28) değişkeninde görülmüştür.

Tablo 4.11.Öğrencilerin Zorbalık Ölçeği Haklı Görme Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki Kare	p	Anlamlı Fark
Kardeş Sayısı	A. Kardeşim Yok	24	192.77	3	5.797	.122
	B.1	109	202.48			
	C.2	120	174.54			
	D.3 ve üstü	113	172.74			
Sınıf Düzeyi	A. 9.sınıf	161	186.75	3	1.324	.723
	B.10.sınıf	104	178.53			
	C.11.sınıf	67	176.22			
	D.12.sınıf	34	197.65			
Anne Eğitim	A.Okuryazar değil	17	132.09	3	6.349	.096
	B.İlkokul-Ortaokul	263	181.37			
	C.Lise	74	199.95			
	D.Üniversite	12	201.67			
Baba Eğitim	A. Okuryazar değil	3	222.33	3	2.472	.480
	B.İlkokul-Ortaokul	226	178.20			
	C.Lise	117	188.26			
	D.Üniversite	20	209.75			

Tablo 4.11’de görüldüğü üzere öğrencilerin haklı görme alt boyutu düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=5.797$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “1 kardeş” (202.48), en düşük ortalama ise “3 kardeş ve üstü” (172.74) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin haklı görme alt boyutu düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=1.324$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “12.sınıf” (197.65), en düşük ortalama ise “11.sınıf” (176.22) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin haklı görme alt boyutu düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=6.349$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “üniversite” (201.67), en düşük ortalama ise “okuryazar değil” (132.09) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin haklı görme alt boyutu düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=2.472$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en

yüksek ortalama “okuryazar değil” (222.33), en düşük ortalama ise “ilkokul-ortaokul” (178.20) değişkeninde görülmüştür.

Tablo 4.12.Öğrencilerin Zorbalık Ölçeği Başkalarını Üzme Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki Kare	p	Anlamlı Fark
Kardeş Sayısı	A. Kardeşim Yok	24	212.40	3	2.616	.455
	B.1	109	176.49			
	C.2	120	180.15			
	D.3 ve üstü	113	187.69			
Sınıf Düzeyi	A. 9.sınıf	161	178.92	3	3.724	.293
	B.10.sınıf	104	193.78			
	C.11.sınıf	67	168.91			
	D.12.sınıf	34	202.50			
Anne Eğitim	A.Okuryazar değil	17	175.82	3	5.207	.157
	B.İlkokul-Ortaokul	263	176.97			
	C.Lise	74	201.86			
	D.Üniversite	12	224.33			
Baba Eğitim	A. Okuryazar değil	3	305.17	3	5.933	.115
	B.İlkokul-Ortaokul	226	187.01			
	C.Lise	117	171.85			
	D.Üniversite	20	193.75			

Tablo 4.12’de görüldüğü üzere öğrencilerin başkalarını üzme alt boyutu düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=2.616$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “kardeşim yok” (212.40), en düşük ortalama ise “1 kardeş” 176.49 değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin başkalarını üzme alt boyutu düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=3.724$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “12.sınıf” (202.50), en düşük ortalama ise “11.sınıf” (168.91) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin başkalarını üzme alt boyutu düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=5.207$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “üniversite” (224.33), en düşük ortalama ise “okuryazar değil” (175.82) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin başkalarını üzme alt boyutu düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=5.933$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “okuryazar değil” (305.17), en düşük ortalama ise “lise” (171.85) değişkeninde görülmüştür.

Tablo 4.13.Öğrencilerin Zorbalık Ölçeği Gücü Kullanma Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki Kare	p	Anlamlı Fark
Kardeş Sayısı	A. Kardeşim Yok	24	186.52	3	1.932	.587
	B.1	109	194.75			
	C.2	120	177.00			
	D.3 ve üstü	113	178.91			
Sınıf Düzeyi	A. 9.sınıf	161	173.04	3	8.226	.042* A-D
	B.10.sınıf	104	187.55			C-D
	C.11.sınıf	67	179.20			
	D.12.sınıf	34	229.13			
Anne Eğitim	A.Okuryazar değil	17	164.09	3	3.761	.288
	B.İlkokul-Ortaokul	263	179.30			
	C.Lise	74	196.59			
	D.Üniversite	12	222.29			
Baba Eğitim	A. Okuryazar değil	3	292.33	3	4.649	.199
	B.İlkokul-Ortaokul	226	183.04			
	C.Lise	117	177.46			
	D.Üniversite	20	207.78			

* $p<.05$

Tablo 4.13’te görüldüğü üzere öğrencilerin gücü kullanma alt boyutu düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=1.932$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “1 kardeş” (194.75), en düşük ortalama ise “2 kardeş” (177.00) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin gücü kullanma alt boyutu puanları öğrencilerin sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermektedir $\chi^2(3)=8.226$, $p<.05$. Mann Whitney U testi ile yapılan çoklu karşılaştırmalar sonucunda bu farkın 9. ile 12. sınıflar arasında ($U=1881.0$) ve 11. ile 12. sınıflar arasında ($U=824.0$) olduğu bulunmuştur. Başka bir ifadeyle 12. sınıf öğrencilerinin gücü kullanma düzeyleri 9. sınıf ve 11. sınıflara göre daha yüksektir.

Öğrencilerin gücü kullanma alt boyutu düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=3.761$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “lise” (222.29), en düşük ortalama ise “okuryazar değil” (164.09) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin gücü kullanma alt boyutu düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=4.649$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “okuryazar değil” (292.33), en düşük ortalama ise “lise” (177.78) değişkeninde görülmüştür.

Tablo 4.14.Öğrencilerin Zorbalık Ölçeği Rahatsız Olmama Alt Boyutu Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki Kare	p	Anlamlı Fark
Kardeş Sayısı	A. Kardeşim Yok	24	193.50	3	1.452	.693
	B.1	109	175.73			
	C.2	120	189.88			
	D.3 ve üstü	113	182.09			
Sınıf Düzeyi	A. 9.sınıf	161	185.98	3	.313	.958
	B.10.sınıf	104	182.65			
	C.11.sınıf	67	178.16			
	D.12.sınıf	34	184.88			
Anne Eğitim	A.Okuryazar değil	17	182.53	3	2.267	.519
	B.İlkokul-Ortaokul	263	179.67			
	C.Lise	74	198.75			
	D.Üniversite	12	174.88			
Baba Eğitim	A. Okuryazar değil	3	206.83	3	1.165	.761
	B.İlkokul-Ortaokul	226	183.93			
	C.Lise	117	185.71			
	D.Üniversite	20	162.23			

Tablo 4.14’te görüldüğü üzere öğrencilerin rahatsız olmama alt boyutu düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=1.452$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “kardeşim yok” (193.50), en düşük ortalama ise “1 kardeş” (175.73) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin rahatsız olmama alt boyutu düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=.313$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en

yüksek ortalama “9.sınıf” (185.98), en düşük ortalama ise “11.sınıf” (178.16) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin rahatsız olmama alt boyutu düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=2.267$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “lise” (198.75), en düşük ortalama ise “üniversite” (174.88) değişkeninde görülmüştür.

Öğrencilerin rahatsız olmama alt boyutu düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir $\chi^2(3)=1.165$ $p>.05$. Sıra ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama “okuryazar değil” (206.83), en düşük ortalama ise “üniversite” (162.23) değişkeninde görülmüştür.

Tablo 4.15.Öğrencilerin Zorbalık Eğilimi, Duygusal Özerklik ve Akıllı Telefon Bağımlılığı Arasındaki Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları

	ZE	DÖ	ATB
ZE	1		
DÖ	.26*	1	
ATB	.09	.16*	1

* $p<.01$

Tablo 4.15’te görüldüğü gibi, öğrencilerin zorbalık eğilim düzeyleri ile duygusal özerklik düzeyleri arasında bir ilişkinin olup olmadığını saptamak için yapılan spearman korelasyon işlemi, zorbalık eğilim düzeyi ve duygusal özerklik düzeyleri arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r = .26$, $p<0.01$).

Öğrencilerin zorbalık eğilim düzeyleri ile akıllı telefon bağımlılık düzeyleri arasında bir ilişkinin olup olmadığını saptamak için yapılan spearman korelasyon işlemi, zorbalık eğilim düzeyleri ile akıllı telefon bağımlılık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir ($r = .09$, $p>0.01$).

Öğrencilerin akıllı telefon bağımlılık düzeyleri ile duygusal özerklik düzeyleri arasında bir ilişkinin olup olmadığını saptamak için yapılan spearman korelasyon işlemi, akıllı telefon bağımlılık düzeyleri ve duygusal özerklik düzeyleri arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r = .16$, $p<0.01$).

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Öğrencilerin zorbalık eğilim düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı fark gösterip göstermediği incelendiğinde, erkeklerin zorbalık düzeylerinin kızlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum erkek öğrencilerin kızlara nazaran daha fazla zorbaca davranışlar sergilediklerini göstermektedir. Öğrencilerin zorbalık eğilimlerinin cinsiyetlere göre değişip değişmediğini inceleyen pek çok çalışma yapılmıştır ve bu araştırmanın bulgularıyla tutarlı sonuçlar elde edilmiştir (Olweus, 1994; Çinkır ve Kepenekçi, 2003; Çayırdağ, 2006; Sipahi, 2008; Burnukara, 2009; Keskin, 2010; Toksöz, 2010; Özkan ve Çiftci, 2010; Özen, 2012; Kocaşahan, 2012; Güven, 2015; Ergün, 2015). Erkek öğrencilerin zorbalık eğilimlerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmasında, özellikle erkeklerde saldırganlık davranışının daha baskın olması ve ülkemizde erkeklerin başkası üzerinde şiddet kullanarak hakimiyet kurmaya ve yaşanan problemleri bu şekilde çözmeye çalışmasından dolayı olabilir. Ayrıca Türkiye'deki televizyonlarda sıkça gördüğümüz şiddet içeren diziler ve oradaki karakterlerin özellikle erkek öğrenciler tarafından rol modeli olarak alınması, dizilerdeki karakterlerin yaptıkları zorbaca davranışların zamanla normal olarak kabul edilmesine sebep olmuş olabilir. Ayrıca zorbalık alt boyutlarından haklı görme, başkalarını üzme ve gücü kullanma boyutlarında da erkekler kızlara göre daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Kocatürk (2014) araştırmasında başkalarını üzme ve gücü kullanma alt boyutlarında buna benzer sonuçlara ulaşmıştır. Keskin (2010) ise başkalarını üzme alt boyutunda erkeklerin kızlara göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğunu bulmuştur.

Araştıma bulguları öğrencilerin zorbalık eğilim düzeylerinin ve hiçbir alt boyutunun kardeş sayısına göre anlamlı şekilde farklılaşmadığını göstermektedir. Bu sonuç Tura (2008)'nin çalışmasıyla tutarlılık göstermektedir. Zorbalık eğilim düzeylerinin kardeş sayısına göre farklılaşmaması, öğrencilerin zorbalık konusunda kardeşlerinden fazla etkilenmediği ve onları etkileyen farklı değişkenlerin olduğu (ebeveyn, arkadaşlar, tv veya sosyal medya gibi) düşünülebilir.

Araştırmada zorbalık eğilim ölçeğinin gücü kullanma alt boyutu sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşma göstermektedir. 12. sınıflar, 9 ve 11. sınıflara göre daha yüksek zorbalık eğilimi göstermektedir. Literatürde bu araştırma sonucu ile tutarlı şekilde zorbalık eğilimlerinin yaşla birlikte arttığını ve bulunduğu okul türündeki en üst sınıf düzeyinde zorbalık eğilimlerinin daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar vardır (Özen, 2012; Kocatürk, 2014). Bu sonuç 12. sınıf öğrencilerinin fiziksel olarak daha güçlü olmalarından dolayı, özellikle kendilerinden yaşça daha küçük ve fiziksel olarak daha güçsüz olan alt sınıflara karşı fiziksel güçlerini kullanarak zorbalık yapabileceğini düşündürmektedir. Bu da 12. sınıfların zorbalık eğilimi gösterme ihtimalini alt sınıflara göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca şimdiki araştırmada genel zorbalık eğilim puanları ile olumsuz yansıtma, duygusal paylaşım eksikliği, haklı görme, başkalarını üzme ve rahatsız olmama alt boyutları puanları sınıf düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.

Zorbalık eğilimi anne eğitim durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Anne eğitim düzeyi lise olan öğrenciler, anne eğitim düzeyi ilkokul-ortaokul olan öğrencilerden daha fazla zorbalık özellikleri göstermektedir. Kocatürk (2014) çalışmasında benzer bir şekilde annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin zorbalık eğilimi diğer öğrencilere göre düşük olduğunu bulmuştur. Ayrıca Toksöz (2010) 'ün yaptığı çalışmada şimdiki araştırmayla tutarlı olarak annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerin, annesi üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha az sözel zorbalık gösterdiği bulunmuştur. Bu bilgiler ışığında eğitim düzeyi yüksek olan ve bir işte çalışan annelerin, çocuklarıyla yeterince verimli vakit geçiremedikleri ve onları ihtiyaç duydukları anda yalnız bıraktıkları düşünülmektedir. Bu da öğrencinin gelişim sürecini negatif olarak etkilemekte, annenin çocuk üzerindeki kontrolünü de kaybetmesine neden olabilmektedir. Zorbalık eğilim düzeyinin alt boyutlarının hiçbirinde anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Öğrencilerin zorbalık eğilimi ve hiçbir alt boyutu baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Arıman (2008), yaptığı çalışmada şimdiki araştırmayla tutarlı bir şekilde baba eğitim düzeyi ile öğrencilerin zorbalık eğilimleri arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Öğrencilerin duygusal özerklik düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği incelendiğinde, duygusal özerklik ve onun bağımsızlık ve bireyleşme

alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Erçevik (2014) araştırmasında benzer sonuca ulaşarak duygusal özerkliğin cinsiyete göre farklılaşmadığını ifade etmiştir. Fakat idealleştirmeme alt boyutunda ise cinsiyete göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Kızların idealleştirmeme düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir. Bu sonuç bize kızların ergenliğe erkeklere nazaran daha erken girmeleri ve ergenlik sürecinde erkeklere göre yetişkinlere daha benzer bilişsel becerilere sahip olmalarından dolayı aslında ebeveynlerinin düşündükleri kadar hatasız veya kusursuz olmadıklarını fark etmelerinden dolayı olabileceğini düşündürmektedir. Literatüre bakıldığında bazı çalışmalarda idealleştirmeme alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı farklılaşma görülmüştür fakat şimdiki çalışmanın aksine bu çalışmalarda erkeklerin idealleştirmeme düzeyleri daha yüksektir (Esen Çoban, 2013; Erçevik, 2014).

Araştırma bulguları öğrencilerin duygusal özerklik düzeylerinin ve hiçbir alt boyutunun kardeş sayısına göre anlamlı şekilde farklılaşmadığını göstermektedir. Bu sonuç Erçevik (2014)' in araştırması ile tutarlıdır.

Araştırmada öğrencilerin duygusal özerklikleri ve hiçbir alt boyutu sınıf düzeyine göre anlamlı farklılaşma göstermemektedir. Bu da öğrencilerin yakın yaş veya sınıf düzeyinde olmalarından dolayı benzer ergenlik özellikleri göstermesinden kaynaklı olabileceğini düşündürmektedir.

Öğrencilerin duygusal özerklikleri ve hiçbir alt boyutu anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır. Bu sonuç Erçevik (2014)' in araştırması ile tutarlıdır. Ayrıca öğrencilerin duygusal özerklikleri ve hiçbir alt boyutu baba eğitim düzeyine göre de anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır.

Öğrencilerin akıllı telefon bağımlılık düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılaşma göstermektedir. Kız öğrencilerin akıllı telefon bağımlılık düzeyinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatüre bakıldığında bu araştırmayla tutarlı sonuçlar vardır (Beranuy ve diğerleri., 2009; Cholz, 2012; Demirci ve diğerleri., 2014). Bu sonuç bize kadınların birbirleriyle genelde erkeklerden daha çok sözlü iletişim halinde olduklarını ve duygularını birbirleriyle daha çok paylaştığını göstermekte ve bu iletişimin yan yana olmadıklarında da telefon vasıtasıyla devam ettiğini düşündürmektedir. Özellikle akıllı telefonlarda bulunan çeşitli uygulamalar

sayesinde (mesaj, sesli veya görüntülü arama gibi) internet üzerinden iletişim kurma ve iletişime devam etme durumu artmış olabilir.

Öğrencilerin akıllı telefon bağımlılığı düzeyi kardeş sayısı, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılaşma göstermemektedir.

Öğrencilerin akıllı telefon bağımlılığı düzeyi sınıf düzeyi açısından anlamlı farklılaşma göstermemektedir. Süler (2016) çalışmasında bu araştırmayla tutarlı sonuca ulaşarak üniversite öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılığı düzeyinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığını ifade etmiştir. Bu da bize öğrencilerin yakın yaş aralığında olduğundan dolayı bağımlılık düzeyinde farklılık olmadığını düşündürmektedir..

Öğrencilerin zorbalık eğilimleri duygusal özerklikleri ve akıllı telefon bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan analizler sonucunda öğrencilerin zorbalık eğilim düzeyleri ile duygusal özerklik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin akıllı telefon bağımlılık düzeyleri ve duygusal özerklik düzeyleri arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Fakat öğrencilerin akıllı telefon bağımlılık düzeyleri ile zorbalık eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Literatüre bakıldığında zorbalık eğilimi, duygusal özerklik ve akıllı telefon bağımlılığını birlikte inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Öğrencilerin duygusal özerklikleri ile zorbalık eğilimleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Başka bir ifadeyle öğrencilerin duygusal özerklik düzeyleri arttıkça zorbalık eğilim düzeyleri artmaktadır. Öğrenciler ergenlik döneminde aileden özerkleştikçe arkadaşlarıyla daha çok vakit geçirmekte, onlarla daha çok şey paylaşmaktadır. Bu zorbaca davranışlar edinme olasılığını artırabilir. Çünkü öğrencinin çevresinde zorbaca davranışlar gösteren öğrenciler olabilir ve kendisi de bu tür davranışları çevresindekilerden görüp uygulamaya çalışıyor olabilir.

Öğrencilerin duygusal özerklikleri ile akıllı telefon bağımlılık düzeyleri arasında da pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yani duygusal özerklik arttıkça akıllı telefon bağımlılığı da artmıştır. Öğrenciler ergenlik döneminde aileden ayrılmaya, bağımsızlaşmaya başlarlar fakat bu süreçte eğer öğrenci gerçek hayatta sağlıklı arkadaşlık ilişkileri kuramazsa kendini kabul ettiremezse, kendini kabul ettireceği

farklı yerler arar. Sanal ortamda bunlardan biridir. Yani öğrenci gerçek hayatta bulamadığı kabulü ve saygınlığı sanal ortamda buluyor olabilir. Bu yüzden de duygusal olarak aileden özerkleşen öğrenciler eğer arkadaşları arasında yeterince kabul görmediyse sanal ortamda daha çok zaman geçirerek bağımlılık geliştiriyor olabilir.

5.2. Öneriler

5.2.1. Araştırmacılara Öneriler

- Bu araştırmanın örneklemini İstanbul ilinin Tuzla ilçesinde yer alan liselerden seçilmiştir. Daha sonraki araştırmalarda, Türkiye'nin farklı bölgelerinde ve farklı kademelerde (ortaokul ve ilkokul gibi) uygulanarak örneklem genişletilebilir.
- Bu çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma konusu ile alakalı farklı modellerle de çalışılabilir.

5.2.2. Psikolojik Danışmanlara ve Alanda Çalışanlara Yönelik Öneriler

- Duygusal özerklik, zorbalık eğilimi ve akıllı telefon bağımlılığıyla ilişkili bulunduğundan dolayı duygusal özerkliğin ne olduğu ve ergenlik döneminde duygusal özerkliğin önemi ile ilgili ailelere, öğretmenlere ve idarecilere seminerler düzenlenebilir.
- Bireyi tanıma teknikleri kapsamında öğrencilere duygusal özerklik ölçeği uygulanarak, duygusal özerkliği düşük olan öğrencilere yönelik birey veya grupla psikolojik danışma oturumları planlanabilir. Öğrencilerin özerkleşirken zararlı alışkanlıklar kazanacak veya saldırgan davranışlar edinecek ortamlara girmemesine yönelik öğrencilere ve ailelere grup rehberliği düzenlenebilir.
- Zorbalık eğilimi ölçeği uygulanarak, bu eğilimi yüksek olan öğrencilere bireyle veya grupla psikolojik danışma oturumları planlanabilir.
- Zorbalık eğilimi yüksek olan öğrencilerin bu eğilimlerinin sebepleri araştırılabilir ve bu eğilimin azaltılmasına yönelik okullarda çeşitli projeler planlanabilir.
- Bağımlı öğrencilere yönelik sanatsal ve sportif etkinlikler planlanarak, öğrencilerin sosyalleşmesi sağlanabilir. Bu şekilde de öğrencinin bağımlı olduğu akıllı telefon ya da benzer aletlerden uzaklaşarak gerçek hayatta kendini geliştirebileceği ve kendini gösterebileceği alanlar oluşturulabilir.
- Öğrencilerde akıllı telefon bağımlılığına sebep olan etmenler araştırılabilir. Bunlar belirlendikten sonra çözüm önerileri üzerinde tartışılabilir.

- Akıllı telefon bağımlılığı önleyici rehberlik kapsamında incelenerek, bilinçli internet ve telefon kullanımıyla ilgili öğrencilere ilkokuldan başlayarak her kademede bilgilendirme seminerleri yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, E. & Braithwaite, V. (2004). Bullying and Victimization: Cause for Concern for Both Families and Schools. *Social Psychology of Education*, 7, 35-54.
- Albayrak, S., Yıldız, A. & Erol, S. (2012). The Effect of Peer Bullying Education on Adolescents' Knowledge, Attitudes and Behaviors Towards Bullying. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 46,4620-4625.
- AlBuharian, F., vd. (2017). The Relationship of Bullying and Physical Violence to Mental Health and Academic Performance: Across-sectional Study Among Adolescents in Kingdom of Saudi Arabia. *International Journal of Pediatrics and Adolescent Medicine*,4(2), 1-5.
- Amerikan Psikiyatri Birliđi (2005). *Psikiyatride Hastalıkların Tanımlanması ve Sınıflandırılması Elkitabı IV* (Çev. E. Körođlu), Yeniden Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Hekimler Yayın Birliđi. (Eserin orijinali 2000'de yayımlandı).
- Amerikan Psikiyatri Birliđi (2014). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı V* (Çev. E. Körođlu), 1. Baskı, Ankara: Hekimler Yayın Birliđi. (Eserin orijinali 2013'te yayımlandı).
- Andreou, E. (2000). Bully/Victim Problems and Their Association with Psychological Constructs in 8 to 12 Year Old Greek Schoolchildren. *Agressive Behavior*, 26, 49-56.
- Antoniadou, N., Kokkinos, C. M. & Markos, A. (2016). Possible Common Correlates Between Bullying and Cyber-bullying Among Adolescents. *Psicologia Educativa*, 22, 27-38.
- Arıman, F. (2007). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ile Okul İklimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Arsenio, W. F. & Lemerise, E. A. (2001). Varieties of Childhood Bullying: Values, Emotion Processes, and Social Competence. *Social Development*,10(1), 59-78.
- Atak, H. (2017). Piaget ve Vygotsky'nin Kuramlarında Çocukların Toplumsallaşma Süreci. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(2), 163-176.

- Atalay, A. (2010). *Akran Zorbalığı Gösterme ve Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Cinsiyet, Yaş, Sosyoekonomik Düzey, Anne-Baba Tutumları, Arkadaş İlişkileri ve Benlik Saygısı ile İlişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Atlas, R. S. & Pepler, D. J. (1998). Observations of Bullying in the Classroom. *The Journal of Educational Research*, 92(2), 86-99.
- Ayas, T. & Pişkin, M. (2011). Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Bakımından İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568.
- Ayas, T. (2012). The Effect of Parental Attitudes on Bullying and Victimizing Levels of Secondary School Students. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 55, 226-231.
- Baldry, A.C. (2003). Bullying in Schools and Exposure to Domestic Violence. *Child Abuse and Neglect*, 27,713–732.
- Bayraktar, F. (2009). *Ergenlerin Zorba ve Kurban Davranışlarında Birey, Aile, Akran ve Okula Dair Özelliklerin Rolü: Bütüncül Bir Model Önerisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Beale, A. V. & Scott, P.C. (2001). “Bullybusters”: Using Drama to Empower Students to Take a Stand Against Bullying Behavior. *Professional School Counseling*,4(4), 300-305.
- Beranuy, M., vd. (2009). Problematic Internet and Mobile Use and Clinical Symptoms in College Students: The Role of Emotional Intelligence. *Computers in Human Behavior*, 25, 1182- 1187.
- Besag, V. (1995). *Bullies and Victims In Schools*. Philadelphia: Open University.
- Björkqvist, K., Ekman, K. & Lagerspetz, K. (1982). Bullies and Victims: Their Ego Picture, Ideal Ego Picture and Normative Ego Picture. *Scandinavian Journal of Psychology*, 23, 307-313.
- Bian, M. & Leung, L. (2014). Linking Loneliness, Shyness, Smartphone Addiction Symptoms, and Patterns of Smartphone Use to Social Capital. *Social Science Computer Review*, 1-19, DOI: 10.1177/0894439314528779.

- Bianchi, A. & Phillips, J., G. (2005). Psychological Predictors of Problem Mobile Phone Use. *CyberPsychology & Behavior*,8(1), 39- 51.
- Bilgiç, E. & Yurtal, F. (2009). An Investigation of Bullying According to Classroom Climate. *Journal of Theory and Practice in Education*, 5(2), 180-194.
- Büyüköztürk, Ş., vd. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (22. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Carney, A. G. & Merrell, K. W. (2001). Bullying in schools: Perspectives on understanding and preventing an international problem. *School Psychology International*,22(3), 364-382.
- Casey, B. M. (2012). *Linking Psychological Attributes to Smart Phone Addiction, Face-to-Face Communication, Present Absence and Social Capital*. (Graduation Project). The Chinese University of Hong Kong, School of Journalism and Communication, Hong Kong.
- Choliz, M. (2012). Mobile-phone Addiction in Adolescence: The Test of Mobile Phone Dependence (TMD). *Progress In Health Sciences*, 2(1), 33-44.
- Crick, N. R. & Bigbee, M. A. (1998). Relational and Overt Forms of Peer Victimization: A multiinformant Approach. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66,337-347.
- Çalık, T., Özbey, Y., Özer, A., Kurt, T. & Kandemir, M. (2009). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Zorbalık Statülerinin Okul İklimi, Prososyal Davranışlar, Temel İhtiyaçlar ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15(60), 555-576.
- Çayırdağ, N. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Okul Kültürünü Algılayışları ile Zorbalık Eğilimleri ve Zorbalıkla Başetme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çelik, E. G. (2015). *Algılanan Ebeveyn Kontrolü ile Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerklik ve Empatinin Aracı Rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çınkır, Ş. & Kepenekçi, Y. K. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253.

- Dake, J. A., Price, J. H. & Telljohann, S. K. (2003). The Nature and Extent of Bullying at School. *Journal of School Health*, 73(5), 173-180.
- Davis, R. A. (2001). A Cognitive-behavioral Model of Pathological İnternet Use. *Computers in Human Behavior*, 17, 187-195.
- Demetrovics, Z. & Griffiths, M. D. (2012). Behavioral Addictions: Past, Present and Future. *Journal of Behavioral Addictions*, 1(1), 1-2.
- Demirci, K., vd. (2014). Validity and Reliability of the Turkish Version of The Smartphone Addiction Scale in A Younger Population. *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 24(3), 226-234.
- Deniz, M. (2010). *Ergenlerde Sır Saklamanın Duygusal ve Gelişimsel Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Deniz, M., Çok, F. & Duyan, V. (2013). Duygusal Özerklik Ölçeği'nin Ergenler İçin Uyarlanması ve Psikometrik Özellikleri. *Eğitim ve Bilim*, 32(167), 352- 363.
- Derin, S. (2013). *Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve Öznel İyi Oluş*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde Zorbaca Davranışların Araştırılması ve Bir Önleyici Program Modeli*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Duke, E. & Montag, C. (2017). Smartphone Addiction, Daily Interruptions and Self-reported Productivity. *Addictive Behaviors Reports*, doi: 10.1016/j.abrep.2017.07.002.
- Eker, Ö. (2016). *Lise Öğrencilerinin Akıllı Telefon Bağımlılıkları ile Öznel İyi Oluşlarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.
- Erçevik, A. (2014). *Lise Öğrencilerinin Duygusal Özerklik ve Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Ergün, N. (2015). *Erken Ergenlerde Okul, Aile ve Demografik Değişkenlere Göre Akran Zorbalığının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ertan, D. (2012). *Akran Zorbalığında Aileye ve Okula İlişkin Risk ve Koruyucu Faktörlerin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Esen Çoban, A. (2013). Türkiye’de Ergenlerin Duygusal Özerkliklerinin Bazı Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 357-371.
- Eşkisü, M. (2014). The Relationship Between Bullying, Family Functions and Perceived Social Support among High School Students. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 159, 492-496.
- Ezoe, S. & Toda, M. (2013). Relationships of loneliness and Mobile Phone Dependence with Internet Addiction in Japanese Medical Students. *Open Journal of Preventive Medicine*, 3(6), 407-412.
- Farmer, T.W., vd. (2002). Deviant or Diverse Peer Groups? The Peer Affiliation of Aggressive Elementary Students. *Journal of Educational Psychology*, 94(3), 611-620.
- Farrington, D. P. (1993). Understanding and Preventing Bullying. *Crime and Justice*, 17, 381-458.
- Fowler, J. & Noyes, J. (2015). From Dialing to Tapping: University Students Report on Mobile Phone Use. *Procedia Manufacturing*, 3, 4716-4723.
- Fuhrman, T. & Holmbeck, G. N. (1995). A Contextual-Moderator Analysis of Emotional Autonomy and Adjustment in Adolescence. *Child Development*, 66(3), 793-811.
- Garcia-Contiente, X., vd. (2013). Bullying among Schoolchildren: Differences Between Victims and Aggressors. *Gaceta Sanitaria*, 27(4), 350-354.
- Gökler, R. (2009). Okullarda Akran Zorbalığı. *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511-537.

- Greenbaum, S., Turner, B. & Stephens, R. D. (1989). *Set Straight on Bullies*. Malibu,CA: Pepperdine University Press.
- Griffiths, M. (2000). Does Internet and Computer “Addiction” Exist? Some Case Study Evidence. *CyberPsychology & Behavior*, 3(2), 211-218.
- Güner, F. (2009). *İlköğretim 7.sınıf Öğrencilerinden Akran Zorbalığı Zorba ve Kurbanlarının Okul Başarı Düzeyleri ve Sosyometrik Statülerinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Gürçay, E. (2008). *Ergenlerde Madde Bağımlılığı ile Yakınlarından Ayrılma Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Gürsoy, E. C. (2010). *Ergenlerde Sosyodemografik Özelliklere ve Algılanan Sosyal Destek ile Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Güven, F. (2015). *Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Yapmaları ile Zorbalığa Maruz Kalmalarının, Cinsiyet, Anne-Baba Eğitimi, Sosyoekonomik Düzey ve Empati Eğilimi Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Toros Üniversitesi, Mersin.
- Hilooğlu, S. & Cenkseven- Önder, F. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Zorbalığı Yordamada Sosyal Beceri ve Yaşam Doyumunun Rolü. *İlköğretim Online*, 9(3), 1159-1173.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-İlişkisel Benlik: Yeni Bir Sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(37), 36-43.
- Kaltiala-Heino R., vd. (2000). Bullying at School- An İndicator of Adolescents at Risk for Mental Disorders. *Journal of Adolescence*, 23, 661-674.
- Kapıcı, E. G. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (28. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Karim, R. & Chaudhri, P. (2012). Behavioral Addictions: An Overview. *Journal Of Psychoactive Drugs*, 44(1), 1-17.
- Kartal, H. & Bilgin, A. (2007). İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Bir Zorbalık Karşıtı Program Uygulaması: Okulu Zorbalıktan Arındırma Programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 207-227.
- Kavşut, F. (2009). *Ergenlerde Akran Zorbalığı ve Duygusal Zeka Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Keskin, T. (2010). *İlköğretim Okullarındaki Öğrencilerin Akran Zorbalığının Benlik Saygısıyla İlişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kim, E., Cho, I. & Kim, E. J. (2017). Structural Equation Model of Smartphone Addiction Based on Adult Attachment Theory: Mediating Effects of Loneliness and Depression. *Asian Nursing Research*, 11, 92-87.
- Kim, J., LaRose, R. & Peng, W. (2009). Loneliness as The Cause and The Effect of Problematic İnternet Use: The Relationship between İnternet Use and Psychological Well-being. *CyberPsychology & Behavior*, 12 (4), 451-455.
- Kocaşahan, N. (2012). *Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Sanal Zorbalık*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Kocatürk, M. (2014). *Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Koç, Z. (2006). *Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kowalski, R. M. & Limber, S. P. (2013). Psychological, Physical, and Academic Correlates of Cyberbullying and Traditional Bullying. *Journal o Adolescent Health*, 53, 513-520.
- Kraus, L., Wechsung, I. & Möller, S. (2017). Psychological Needs as Motivators for Security and Privacy Actions on Smartphones. *Journal of Information Security and Applications*, 34, 34-45

- Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kutlu, F. (2006). Saldırgan Bir Davranış Çeşidi Olarak “Akran Zorbalığı”. *Çalışma Ortamı*, 85.
- Kwon, M., vd. (2013a). The Smartphone Addiction Scale: Development and Validation of A Short Version for Adolescents. *Plos One*, 8(12), e83558. doi:10.1371/journal.pone.0083558.
- Kwon, M., vd. (2013b). Development and Validation of A Smartphone Addiction Scale (SAS). *Plos One*, 8(2), e56936. doi:10.1371/journal.pone.0056936.
- Lagerspetz, K. M. J., vd. (1982). Group Agression among School Children in Tree Schools. *Scandinavian Journal of Psychology*, 23(1), 45-52.
- Lamborn, S. D. & Steinberg, L. (1993). Emotional Autonomy Redux: Revisiting Ryan and Lynch. *Child Development*, 64(2), 483-499.
- Lee, H., vd. (2014). The SAMS: Smartphone Addiction Management System and Verification, *J Med Syst*, 38(1), doi: 10.1007/s10916-013-0001-1
- Lee, Y. K., vd. (2014). The Dark Side of Smartphone Usage: Psychological Traits, Compulsive Behavior and Techostress. *Computers in Human Behavior*, 31, 373-383.
- Liu, T., & Potenza, M. (2007). Problematic Internet Use: Clinical Implications. *CNS Spectrums*, 12(6), 453-466. doi:10.1017/S1092852900015339
- Liepe- Levinson, K. & Levinson M. H. (2005). A General Semantics Approach to School-Age Bullying. *ETC: A Review Of General Semantics*, 62(1), 4-16.
- Lu, X., vd. (2011). Internet and Mobile Phone Text-messaging Dependency: Factor Structure and Correlation with Dysphoric Mood among Japanese Adults. *Computers in Human Behavior*, 27, 1702-1709.
- Menesini, E., vd. (2003). Moral Emotions and Bullying : A Cross-national Comparison of Differences between Bullies, Victims and Outsiders. *Aggressive Behavior*, 29, 515-530.
- Mynard, H. & Joseph, S. (1997). Bully/victim Problems and Their Association with Eysenck’s Personality Dimensions in 8 to 13 Year –olds. *British Journal of Educational Psychology*, 67, 51-54.

- Monks, C. P. & Smith, P. K. (2006). Definitions of Bullying: Age differences in Understanding of The Term, and The Role of Experience. *British Journal of Developmental Psychology*, 24,801- 821.
- Ok, S. & Aslan, S. (2010). The School Bullying and Perceived Parental Style in Adolescents. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 5, 536-540.
- Oliver, R., Oaks, I. N. & Hoover, J. H. (1994). Family Issues and Interventions in Bully and Victim Relationships. *The School Counselor*, 41(3), 199-202.
- Olweus, D. (1994). Bullying at School: Basic Facts and Effects of A School Based Intervention Program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(7), 1171-1190.
- Olweus, D. (1995). Bullying or Peer Abuse at School: Facts and Intervention. *Current Directions in Psychological Science*, 4(6), 196-200.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim Problems in School: Facts and Intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12(4), 495-510.
- Oulasvirta, A., vd. (2012). Habits Make Smartphone Use More Pervasive. *Personal and Ubiquitous Computing*, DOI 10.1007/s00779-011-0412-2
- Ögel, K. (2001). *İnsan, Yaşam ve Bağımlılık Tartışmalar ve Gerçekler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Özkan, M. & Solmaz, B. (2015). Mobile Addiction of Generation Z and Its Effects on Their Social Lifes. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 205, 92-98.
- Özkan, Y. & Çifçi, E. G. (2010). Düşük Sosyo-Ekonomik Düzeydeki İlköğretim Okullarında Akran Zorbalığı. *İlköğretim Online*, 9(2), 576-586.
- Öztürk, M. O. & Uluşahin, A. (2008). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. (Yenilenmiş 11.Baskı). Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Park, N., vd. (2013). Factors Influencing Smartphone Use and Dependency in South Korea. *Computers in Human Behavior*, 29, 1763-1770.
- Pelendecioğlu, B. (2011). *Lise Öğrencilerinde Zorbalık Olgusunun Okul Yaşam Kalitesi ve Empati Değişkenleri Bakımından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

- Pellegrini, A. D. & Bartini, M. (2001). Dominance in Early Adolescent Boys: Affiliative and Aggressive Dimensions and Possible Functions. *Merrill-Palmer Quarterly*, 47(1), 142-163.
- Pellegrini, A. D. & Long, J. D. (2002). A Longitudinal Study of Bullying, Dominance, and Victimization During The Transition From Primary School Through Secondary School. *British Journal of Developmental Psychology*, 20,259-280.
- Pepler, D. (2006). Bullying Interventions: A Binocular Perspective. *Journal of The Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 15(1), 16-20.
- Pişkin, M. (2002). School Bullying: Definition, Types, Related Factors, and Strategies to Prevent Bullying Problems. *Educational Sciences: Theory&Practice*, 2(2), 531-562.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2013). *Türkiye’de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması*. İstanbul:Bizim Matbaa.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2016). Medya Okuryazarlığı Araştırması. Web: [https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/userfiles/files/Medya%20Okuryazarligi%20Arastirmasi%202015\(1\).pdf](https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/userfiles/files/Medya%20Okuryazarligi%20Arastirmasi%202015(1).pdf) adresinden 04.05.2018’de alınmıştır.
- Rigby, K. (2007). *Bullying in Schools: and What to Do About It*. Victoria: Acer Press
- Rigby, K. (2012). Bullying in Schools: Adressing Desires, Not Only Behaviours. *Educational Psychology Review*, 24(2), 339-348.
- Ryan, R. M. & Lynch, J. H. (1989). Emotional Autonomy Versus Detachment: Revisiting The Vicissitudes of Adolescence and Young Adulthood. *Child Development*, 60(2), 340-356.
- Savcı, M. & Aysan, F. (2017). Technological Addictions and Social Connectedness: Predictor Effect of Internet Addiction, Social Media Addiction, Digital Game Addiction and Smartphone Addiction on Social Connectedness. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*,30(3), 202- 216.
- Schmitz, M. F. & Baer J. C. (2001). The Vicissitudes of Measurement: A Confirmatory Factor Analysis of The Emotional Autonomy Scale. *Child Development*, 72(1), 207-219.

- Schwartz, S. H. (1999). A Theory of Cultural Values and Some Implications for Work. *Applied Psychology: An International Review*, 48 (1), 23-47.
- Sesli, Ç. (2014). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Özerklik Düzeyleri ile Değer Yönelimleri ve Kendini Ayarlama Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri Üniversitesi, Kayseri.
- Sigerson, L., vd. (2017). Examining Common Information Technology Addictions and Their Relationships with Non-technology-related Addictions. *Computers in Human Behavior*, 75, 520-526.
- Solberg, M. E., & Olweus, D. (2003). Prevalence Estimation of School Bullying with The Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior*, 29, 239-268.
- Spear, H. J. & Kulbok, P. (2004). Autonomy and Adolescence: A Concept Analysis, *Public Health Nursing*, 21(2), 144-152.
- Steinberg, L. & Silverberg, S. B. (1986). The Vicissitudes of Autonomy in Early Adolescence. *Child Development*, 57(4), 841-851.
- Steinberg, L. (2002). *Adolescence*. (Sixth Edition). New York: McGraw-Hill.
- Steinberg, L. (2013). *Ergenlik*. (Çev. F. Çok). Ankara: İmge
- Süler, M. (2016). *Akıllı Telefon Bağımlılığının Öznel Mutluluk Düzeyine Etkisinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Tarhan, N. & Nurmedov, S. (2015). *Bağımlılık, Sanal veya Gerçek*. (4.Baskı). İstanbul: Timaş.
- Takao, M., Takahashi, S. & Kitamura, M. (2009). Addictive Personality and Problematic Mobile Phone Use. *CyberPsychology & Behavior*, 12(10), 1-7.
- Tıprıdamaz Sipahi, H. (2008). *İzmir İli Bornova İlçesindeki İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı, Etkileyen ve Eşlik Eden Faktörler*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi,). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Tura, G. (2008). *Akran Zorbalığına Maruz Kalmayı Yordayan Özellikler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Turgut, Y. E. (2016). *Çocukların Mobil İnternet Deneyimleri: Kullanım, Risk Faktörleri ve Risklerle Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Türk Dil Kurumu. *TDK Güncel Türkçe Sözlük*. Web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.5aeca754a2edf2.38389699 adresinden 10. 12. 2017'de alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu. *TDK Güncel Türkçe Sözlük*. Web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5aecb692960424.86834302 adresinden 24.02.2018'de alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu. (1974). *TDK Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü-Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5aecb56f766592.90650713 adresinden 09.08.2017'de alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. Web: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866> adresinden 04.05.2018'de alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. Web: <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=24862> adresinden 04.05.2018'de alınmıştır.
- Uzbay, T. (2009). Madde Bağımlılığının Tarihçesi, Tanımı, Genel Bilgiler ve Bağımlılık Yapan Maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21-22, 5-15.
- Ünal, M. H. (2015). *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Akıllı Telefon Bağımlılık Düzeylerinin Belirlenmesi*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Whang, L. S. M., Lee, S. & Chang, G. (2003). Internet Over-Users' Psychological Profiles: A Behavior Sampling Analysis on Internet Addiction. *CyberPsychology & Behavior*, 6(2), 143-150.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). *Başta Çıkma Stratejileriyle Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.
- Yavuzer, H. (2013). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. (36.Basım). İstanbul: Remzi.

- Yektaş, Ç. (2013). *Depresyon Tanılı Kız Ergenlerde İntihar Davranışının Doğası ve Gelişimsel Bağlamı: Kimlik Duygusu, Ergen-Ebeveyn İlişkileri ve Duygusal Özerklik*. (Uzmanlık Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yılmaz, Y. (2007). *Anne-Baba Tutumları İle İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Young, K. S. (1996). Internet Addiction: The Emergence of A New Clinical Disorder. *Paper presented at the 104th annual meeting of the American Psychological Association*, August 15, 1996. Canada: Toronto.
- Young, K. S. (2001). Internet Addiction-Lawyers Getting Caught in The Net. *GPSolo*, 18(5), 40-43.
- Yüksel- Şahin, F. (2015). An Examination of Bullying Tendencies and Bullying Coping Behaviors among Adolescents. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 191, 214-221.

EKLER

EK1

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.4734647

06.04.2017

Konu: Anket Araştırma İzni

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ'NE
(Sosyal Bilimleri Enstitüsü)

- İlgi: a) 25.11.2016 tarih ve 748 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 06.04.2017 tarih ve 4700761 sayılı oluru.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Erhan GÜNEŞ'in "**Akran Zorbalığının Yordamlanmasında Duygusal Özerklik ve Akıllı Telefon Bağımlılığının Etkisi**" konulu tezi hakkındaki ilgi (a) yazınız ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanmaması, **uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının uygulanması**, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması ve işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

Harun TÜYSÜZ
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EK:1- Valilik Onayı
2- Ölçekler

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İmran Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden e9b1-4038-387f-b942-503b kodu ile teyit edil

EK2

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-20-E.4700761

06/04/2017

Konu: Anket ve Araştırma İzin Talebi

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinin 25.11.2016 tarih ve 748 sayılı yazısı.
b) MEB. Yen. ve Eğ. Tek. Gn Md. 07.03.2012 tarih ve 3616 sayılı 2012/13 nolu gen.
c) Milli Eğitim Araştırma ve Anket Komisyonunun 31.03.2017 tarihli tutanağı.

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Erhan GÜNEŞ'in "Akran Zorbalığının Yordamlanmasında Duygusal Özerklik ve Akıllı Telefon Bağımlılığının Etkisi" konulu tezi kapsamında, ilimiz Tuzla ilçesinde bulunan özel/resmi liselerde öğrenim gören öğrencilere; kişisel bilgi formu, akıllı telefon bağımlılığı ölçeği, duygusal özerklik ölçeği ve zorbalık eğilim ölçeğini uygulama hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının; söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, **uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması** koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüze uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ömer Faruk YELKENCİ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
06/04/2017

Ahmet Hamdi USTA
Vali a.
Vali Yardımcısı

- Ek:1- Genelge
2- Komisyon Tutanağı

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İmran Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorzu.meb.gov.tr> adresinden a069-81e6-35a2-997b-6412 kodu ile teyit ed

EK3

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu çalışma “Zorbalık Eğilimi, Duygusal Özerklik ve Akıllı Telefon Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”ni araştırmak amacıyla yapılmaktadır. Ölçme araçlarına içten ve doğru yanıtlar vermeniz araştırmanın sağlıklı yürütülmesi açısından önemlidir.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Erhan GÜNEŞ

1. **Cinsiyet** : A) Kız B) Erkek
2. **Kardeş Sayısı** : A) Kardeşim Yok B) 1 C) 2 C) 3 ve üstü
3. **Sınıf Düzeyi** : A) 9.sınıf B) 10.sınıf C) 11.sınıf D)12.sınıf
4. **Anne Eğitim Durumu** : A) Okuryazar değil B) İlkokul -Ortaokul C) Lise D) Üniversite
5. **Baba Eğitim Durumu** : A) Okuryazar değil B) İlkokul-Ortaokul C) Lise D) Üniversite

EK4.ZORBALIK EĞİLİMİ ÖLÇEĞİ

2. Başkalarına güç kullanmak hoşuma gider.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
5. Başkalarına karşı güç kullandığınızda istediğinizi yerine getirirler.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
7. Bazen bir başka çocukla alay ettiğimde kendimi iyi hissederim.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
8. Bazen diğerlerine komik isimler takıp onlarla dalga geçmek eğlenceli olabilir.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
10. Bazı çocuklar hiçbir neden yokken birisine taktıklarında çok rahatsız oluyorum.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
13. Beni kızdıran kişilerle alay eder, onları küçük düşürücü sözler söylerim.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
16. Görüşlerimi başkaları ile paylaşmaktan hoşlanırım.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
17. Güçlü olmak hoşuma gidiyor, böylece her istediğimi elde ediyorum.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
19. Kendimden güçsüz kişilere bağırarak beni rahatlatır.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
20. Kendimi kötü hissettiğimde bunu yakın arkadaşlarımla konuşarak geçirebiliyorum.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
22. Kendinden güçsüz kişilere gücünü göstermek gerekir.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
25. Kızdığımda birinin canını yakmak isterim.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
26. Kötü bir gün geçirdiysem, kendimi nasıl sakinleştireceğimi bilirim.	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum

EK5. DUYGUSAL ÖZERKLİK ÖLÇEĞİ

Her ifade için yalnızca bir kutucuğu işaretleyiniz. Ölçekteki ifadeler sizin durumunuza tam uymuyor ise lütfen soruyu BOS BIRAKMAYINIZ ve en yakın seçeneği işaretleyiniz	Bana Hiç Uygun Değil	Bana Uygun Değil	Bana Uygun	Bana Tamamen Uygun
1- Anababam ve ben her konuda anlaşırız.	(1)	(2)	(3)	(4)
5- Yanlış bir şey yaptığımda, ailemin benim için her şeyi yoluna koyacağına güvenirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
6- Benimle ilgili anababamın bilmediği bazı şeyler var.	(1)	(2)	(3)	(4)
8- Anababamla aynı görüşlere sahip olmaya çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
11- Anne ya da baba olduğumda çocuklarıma aynen kendi anne-babamın bana davrandığı gibi davranacağım.	(1)	(2)	(3)	(4)
12- Anne- baba olduğum zaman, kendi anne babamdan farklı olarak yapacağım şeyler var.	(1)	(2)	(3)	(4)
14- Anababamın benim gerçekten kim olduğumu anlamalarını isterdim.	(1)	(2)	(3)	(4)

EK.6 AKILLI TELEFON BAĞIMLILIĞI ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizi en iyi tanımlayan seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz.		Kesinlikle Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Akıllı telefon kullandığımdan dolayı planladığım işleri yapamıyorum.	1	2	3	4	5
3	Akıllı telefon kullanırken bileğimde veya ensemdede ağrılar hissediyorum.	1	2	3	4	5
5	Akıllı telefonum elimde olmayınca sabırsız ve huzursuz olduğumu hissediyorum.	1	2	3	4	5
6	Kullanmadığım zaman bile akıllı telefonum aklımdan çıkmıyor.	1	2	3	4	5
10	Çevremdeki insanlar akıllı telefonumu gereğinden fazla kullandığımı söylüyorlar.	1	2	3	4	5